

Pielikums informatīvajam ziņojumam

“Par Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās darbu 2024.gadā”

I. IEVADS

1. Pielikums informatīvajam ziņojumam “Par Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās darbu 2024.gadā” sniedz ieskatu 2024.gadā pasludinātajos Eiropas Cilvēktiesību tiesas (Tiesa) nolēmumos un ANO Cilvēktiesību komitejas (Komiteja) publicētajos viedokļos Latvijas lietās.
2. 2024.gadā Tiesa pasludināja 17 nolēmumus Latvijas lietās, no kuriem 10 bija spriedumi, bet septiņi – lēmumi. Ar šiem 17 nolēmumiem Tiesa atrisināja kopā 25 lietas. Septiņos no Latvijas lietās pasludinātajiem spriedumiem tika konstatēts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Konvencija) garantēto tiesību pārkāpums, bet trijos no tiem Tiesa atzina, ka nav noticis Konvencijas pārkāpums. 2024.gadā Komiteja divās Latvijas lietās publicēja viedokli, secinot, ka iesniedzēju sūdzības ir noraidāmas un nav noticis ANO Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (Pakts) garantēto tiesību pārkāpums. Turpinājumā hronoloģiskā secībā vispirms tiek apskatīti Tiesas spriedumi un lēmumi, bet tad – Komitejas viedokli.

II. TIESAS NOLĒMUMU APKOPOJUMS

II.1.SPRIEDUMI

3. Lietā ***D pret Latviju***¹ savā 2017.gada 25.oktobra sūdzībā iesniedzējs apgalvoja, ka ieslodzījuma vietās Latvijā pastāv ieslodzīto neformālā hierarhija, kuru atbildīgās iestādes nebija novērsušas. Iesniedzējs no 2008. gada līdz 2017.gadam izcieta brīvības atņemšanas sodu vairākās Latvijas ieslodzījuma vietās. Šajās ieslodzījuma vietās saskaņā ar tajās pastāvošo neformālo hierarhiju, kuras eksistenci bija atzinusi gan Augstākā tiesa, gan Tiesībsarga birojs un kuru bija kritizējusi Eiropas Padomes Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai komiteja (CPT), ieslodzītie ir iedalīti trīs dažādās grupās jeb kastās – “*blatnie*” (augstākā kasta), “*mužiki*” (vidējā kasta) un “*kreisie*” (zemākā kasta). Iesniedzēja ieskatā, spīdzināšanas un necilvēcīgas attieksmes pārkāpumu veidoja apstākļi, ka viņš šajā neformālās sistēmas hierarhijā bija iekļauts “zemākajā kastā”, jo bija notiesāts par seksuāla rakstura noziegumu, kā rezultātā viņš esot saskāries ar dažādiem ierobežojumiem izmantot koplietojamās telpas un aprīkojumu, bija liegts izmantot tās pašas labierīcības, sporta aprīkojumu, stāvēt vienā rindā ar citiem ieslodzītajiem, izmantot tos pašus soliņus, īstenot cilvēcīgu kontaktu ar citiem ieslodzītajiem u.c. Citi ieslodzītie esot uzdevuši “zemākajai kastai” veikt nepatīkamus un apkaunojošus darbus viņu vietā, tostarp stāvēt sardzē, tīrīt kameras un mazgāt drēbes.

Iesniedzējs visupirms vērsās ar vairākām sūdzībām Ieslodzījuma vietu pārvaldē, lūdzot viņu ievietot citā kamerā. Vēlāk iesniedzējs vērsās administratīvajā tiesā par faktiskās rīcības – iestāžu bezdarbības, neizskaužot neformālo hierarhiju, – atzīšanu par pretprettiesisku. Nevienā no saviem iesniegumiem vai pieteikumiem iesniedzējs nebija minējis konkrētus piemērus, kā būtu cietis no fakta, ka ir iekļauts “zemākajā kastā”, vai kā viņam fiziski nodarīts pāri. Administratīvā rajona tiesa noraidīja iesniedzēja pieteikumu, jo netika konstatēts, ka iesniedzējs būtu nelabvēlīgi ietekmēts. Pēc iesniedzēja apelācijas sūdzības

¹ *D pret Latviju* (iesniegums Nr.76680/17), Tiesas 2024.gada 11.janvāra spriedums.

Administratīvā apgabaltiesa pievienojās rajona tiesas pamatojumam, papildinot, ka iesniedzējs netika pakļauts vardarbības vai necilvēcīgas attieksmes riskam. Visbeidzot Senāts atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību, jo iesniedzējs nevarēja pamatot, kā neformālā hierarhija tieši viņam bija radījusi nelabvēlīgas sekas.

Savās sūdzībās Tiesai iesniedzējs argumentēja, ka situācija, kurā viņš bija spiests uzturēties Latvijas ieslodzījuma vietās, kur ilgstoši pastāvēja ieslodzīto neformālā hierarhija, bija pretrunā viņa Konvencijas 3.pantā (spīdzināšanas un necilvēcīgas apiešanās aizliegums) un 14.pantā (diskriminācijas aizliegums) garantētajām tiesībām. Viņš uzskatīja, ka valsts iestādes nebija rīkojušās pietiekami, lai izskaustu šo fenomenu un pasargātu viņu no nelabvēlīgajām sekām.

Pieņemamības stadija:

Spriedumā visupirms Tiesa pievērsās trīs valdības izvirzītajiem argumentiem, kādēļ sūdzības būtu noraidāmas, neskatot lietu pēc būtības. Atsaucoties uz tās iepriekšēju praksi lietās *Jegorovs pret Latviju*² un *Kočegarovs un citi pret Latviju*,³ Tiesa akcentēja, ka lietās, kas saistītas ar apstākļiem ieslodzījuma vietās Latvijā, tā jau iepriekš ir atzinusi, ka efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis ir vērsšanās ar sūdzībām administratīvajās tiesās. Tādēļ Tiesa noraidīja valdības argumentus, ka pirms vērsšanās ar sūdzībām Tiesā iesniedzējs nebija izsmēlis tiesību aizsardzības līdzekļus vai nebija to darījis atbilstoši nacionālo tiesību prasībām (norādot konkrētu aizskārumu). Tiesa atzina, ka iesniedzējs bija atbilstoši īstenojis savas tiesības pārsūdzēt Ieslodzījuma vietu pārvaldes rīcību administratīvajās tiesās, un gan Ieslodzījuma vietu pārvalde, gan administratīvās tiesas izskatīja iesniedzēja sūdzības pēc būtības, sniedzot savu vērtējumu un ne vien dodot iespēju iesniedzējam izteikt savus argumentus, bet arī aktīvi atbilstoši objektīvās izmeklēšanas principam noskaidrojot lietas svarīgos apstākļus pēc savas iniciatīvas. Līdz ar to Tiesa noraidīja iebildumu par nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu neizsmelšanu. Tāpat, Tiesas ieskatā, sūdzība nebija nepieņemama citu iemeslu dēļ, turklāt jautājumi par to, vai iesniedzēja sūdzība ir bijusi pārāk abstrakta, iesniegta vispārīgu interešu aizstāvībai (*actio popularis*) vai nebūtu pienācīgi pamatota, pieprasa tās skatīšanu pēc būtības. Līdz ar to šos valdības argumentus Tiesa skatīja vienkopus ar lietas būtību.

Izskatīšana pēc būtības:

Turpinājumā Tiesa, pievērsoties lietas būtībai, visupirms pievērsās pušu argumentiem. Iesniedzējs apgalvoja, ka neformāla hierarhija Latvijas cietumos ir nopietns un sistēmisks jautājums, kas potenciāli noved pie cilvēktiesību pārkāpumiem un gan CPT savos ziņojumos pēc vizītēm Latvijā, gan Augstākā tiesa ir atzinusi, ka ieslodzījuma vietās Latvijā pastāv hierarhija, uz kādu norāda iesniedzējs. Tiesa atzīmēja, ka iesniedzējs izcieta deviņu gadu brīvības atņemšanas sodu laikā, kad neformālās hierarhijas pastāvēšana Latvijā bija skaidri nodibināta. Turklāt par spīti centieniem aizstāvēt savas tiesības viņš, piederot pie šīs hierarhijas “zemākās kastas”, cieta no sistēmiskas diskriminācijas, piemēram, nespējot izmantot tās pašas sporta telpas, mēbeles, tualetes un dušas, ko izmantoja citi ieslodzītie. Lai arī iesniedzējam izdevās izvairīties no fiziskas vardarbības, viņš vairākus gadus cīnījās ar diskrimināciju, kas izraisīja ilgstošas garīgas ciešanas. Savukārt valdība nenoliedza, ka iesniedzējs piederēja šai “zemākajai kastai”, tomēr akcentēja iesniedzēja pienākumu informēt ieslodzījuma vietas personālu par konkrētiem

² *Jegorovs pret Latviju* (iesniegums Nr.53281/08), Tiesas 2014.gada 1.jūlija lēmums, 110.-111.rindkopa.

³ *Kočegarovs un citi pret Latviju* (iesniegumi Nrs.14516/10 un citi), Tiesas 2014.gada 18.novembra lēmums, 110.rindkopa.

incidentiem un draudiem. Tā kā iesniedzējs nebija sniedzis šādu informāciju, valsts iestādes nezināja un nevarēja zināt par sliktas izturēšanās risku tieši attiecībā pret iesniedzēju. Valdības ieskatā, valsts iestādes no savas puses bija izpildījušas savus pienākumus, turklāt Latvijas regulējums nepārprotami aizliedza jebkādu diskrimināciju, un neviens pierādījums lietā neliecināja par ieslodzījuma vietu darbinieku atšķirīgu attieksmi pret iesniedzēju.

Tiesa vispirms atgādināja, ka Konvencijas 3.pants paredz valstīm pienākumu ne tikai atturēties no darbībām, kas varētu radīt necilvēcīgu attieksmi, bet arī īstenot nepieciešamos preventīvos pasākumus, lai nodrošinātu personu, kurām atņemta brīvība, fizisko un garīgo neaizskaramību un labbūtību. Citstarp šie pienākumi paredz, ka valstīm, ņemot vērā brīvības atņemšanas soda izciešanas praktiskos aspektus, ir jāveic pasākumi, kas aizsargā ieslodzīto personu grupas, kas ir pakļautas īpašam riskam, ka pret viņiem varētu tikt vērsta vardarbība vai radītas cita veida ciešanas no citu ieslodzīto puses. Pievērsoties konkrētās lietas faktiem, Tiesa, atsaucoties uz tās secinājumiem lietā *S.P. un citi pret Krieviju*,⁴ norādīja, ka arī šajā lietā tiek apskatīts jautājums par neformālo hierarhiju brīvības atņemšanas vietās. Tiesa atzina, ka uzvedības sistēmu – neformālo hierarhiju – pārbaude ir sarežģīts uzdevums, jo to pamatā ir ilglaicīgi veidoti uzvedības modeļi, kas ietver vardarbību un rituālistisku un simbolisku pazemojošu izturēšanos starp ieslodzītajiem. Tiesa konstatēja, ka Latvijā laikā, kad iesniedzējs izcietā brīvības atņemšanas sodu, vismaz divās ieslodzījuma vietās, kurās iesniedzējs tika izmitināts, pastāvēja ieslodzīto neformāla hierarhija. Tiesa secināja arī, ka iesniedzējs šajā sistēmā piederēja pie “zemākās kastas”, vienlaikus atzīmējot, ka pret iesniedzēju no valsts amatpersonu vai citu ieslodzīto puses nekad nebija vērsta vardarbība, ne arī viņš jebkad bija pakļauts vardarbības draudiem. Tomēr tā kā iesniedzējs bija pietiekami pamatojis, ka piederēja neformālās hierarhijas “zemākajai kastai” un ieslodzījuma vietās, kur viņš izcietā sodu, pastāvēja neformālā hierarhija, Tiesa secināja, ka vienīgais jautājums, kas lietā jāizskata, bija, vai neformālās hierarhijas pastāvēšana kā tāda veido Konvencijas 3.panta pārkāpumu.

Izvērtējot to, vai iesniedzējs tika pakļauts attieksmei, kas ir pretrunā ar Konvencijas 3.pantu, Tiesa norādīja, ka, lai gan nelabvēlīgajai attieksmei ir jāsasniedz minimālais aizskārums līmenis, tas ir pārsniegts situācijās, kurās tiek grauta cilvēka cieņa, kā arī situācijās, kurās persona baidās no tā, ka pret viņu varētu tikt vērsta vardarbība, jo īpaši, ja persona ir pakļauta īpašam riskam. Tiesa konstatēja, ka, lai gan iesniedzējs netika pakļauts nelabvēlīgajām sekām, kas izriet no neformālas hierarhijas noteikumu pārkāpšanas, fakts, ka iesniedzējam bija jāpakļaujas šīs hierarhijas noteikumiem, pats par sevi bija pietiekams pamats uzskatīt, ka iesniedzēju šī sistēma aizskāra un viņš tika pakļauts attieksmei, kas ir pretrunā ar Konvencijas 3.pantu. Tiesa uzsvēra, ka iesniedzēja gadiem ilgā fiziskā un sociālā segregācija sasaistē ar ierobežotu pieeju ieslodzījuma vietas nodrošinātajiem pamata resursiem, kā arī liegumu uzturēt cilvēcisko kontaktu, pakļāva iesniedzēju trauksmei, kas pārsniedza brīvības atņemšanai raksturīgo ciešanu līmeni. Tālāk Tiesa pievērsās konkrētiem pasākumiem, kas bija nepieciešami, lai valsts aizsargātu iesniedzēju. Tiesa uzskatīja, ka, ievērojot to, ka vairākas valsts iestādes apzinājās, ka Latvijas ieslodzījuma vietās pastāv neformāla hierarhija, tās nebija pietiekami rīkojušās, lai mazinātu iesniedzējam radīto risku un novērstu neformālo hierarhiju kā tādu. Tā kā neformālā hierarhija ir sistēmiska problēma, Tiesa uzsvēra, ka iesniedzēja pārvešana uz citām kamerām vai ieslodzījuma vietām nerisināja un nevarētu risināt iesniedzēja sūdzības pamatā esošo problēmu. Tiesas ieskatā, valsts iestāžu iejaukšanās šajās hierarhijās līdz šim ir bijusi individuāla rakstura, taču, nepastāvot visaptverošai stratēģijai tam, kā risināt

⁴ *S.P. un citi pret Krieviju* (iesniegumi Nrs.36463/11 un 10 citi), Tiesas 2023.gada 2.maija spriedums, 82.rindkopa.

problēmas būtību, Latvijas iestādes nerīkojās pietiekami, lai novērstu riskus, kas saistīti ar iesniedzēja atrašanos neformālās hierarhijas “zemākajā kastā”. Tādēļ Tiesa konstatēja Konvencijas 3.panta pārkāpumu. Sekojoši Tiesa uzskatīja, ka, ņemot vērā tās secinājumus par Konvencijas 3.panta pārkāpumu, nebija nepieciešams izskatīt iesniedzēja sūdzību par Konvencijas 14.panta pārkāpumu atsevišķi.

Noslēgumā Tiesa, atgādinot no Konvencijas 46.panta izrietošos pienākumus un ievērojot to, ka pārkāpumu veidoja sistēmiska problēma Latvijas ieslodzījuma vietās, iekļāva norādi, ka Latvijai, lai novērstu līdzīgu pārkāpumu atkārtošanos, ir jāveic pasākumi, ar kuriem tiktu novērsta spriedumā identificētā sistēmiskā problēma, kā arī Latvijas tiesām ir pienākums turpmāk ņemt vērā Tiesas spriedumā izdarītās atziņas un metodoloģiju.

Piešķirtā kompensācija:

Ņemot vērā, ka iesniedzējs šajā lietā nebija lūdzis piešķirt viņam taisnīgu atlīdzību, Tiesa tādu nepiešķīra.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Spriedums pasludināts 2024.gada 11.janvārī un stājās spēkā 2024.gada 11.aprīlī.

4. Lietā ***Maļinovskis pret Latviju***⁵ savā 2019.gada 14.augusta sūdzībā Tiesai iesniedzējs apgalvoja, ka 2013.gada 30.janvārī Rīgas Centrālcietuma amatpersonas, brīdī, kad iesniedzējs pastaigas laikā mēģināja pacelt paciņu, ko no loga bija izmetis cits ieslodzītais, pielietoja pret viņu pārmērīgu fizisku spēku, nodarot viņam miesas bojājumus. Tajā pašā dienā iesniedzēju apsekoja cietuma ārsta palīdzē, konstatējot sasitumus un skrambas. 2013.gada 31.janvārī iesniedzēju nogādāja citā ieslodzījuma vietā, kur viņu apsekoja medicīnas daļā, konstatējot deguna kaula lūzumu.

2013.gada 4.februārī saistībā ar minēto incidentu uzsāka kriminālprocesu, kas ilga līdz 2019.gada 8.maijam. Izmeklētāji vairākkārt pieņēma lēmumus par kriminālprocesa izbeigšanu noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ, taču uzraugošie prokurori kriminālprocesu atjaunoja un sniedza izmeklētājiem norādījumus attiecībā uz veicamajām izmeklēšanas darbībām. 2013.gada 8.martā iesniedzējs vērsās Ieslodzījuma vietu pārvaldē ar sūdzību par amatpersonu faktisko rīcību, kas tika noraidīta. Iesniedzējs apstrīdēja Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmumu Administratīvajā rajona tiesā, bet vēlāk savu pieteikumu atsauca. Tādēļ 2015.gada 16.janvārī Administratīvā rajona tiesa tiesvedību šajā lietā izbeidza. Savā sūdzībā Tiesai iesniedzējs norādīja, ka, viņa ieskatā, šī incidenta apstākļu izmeklēšana ir bijusi neefektīva un pārlietu ilga, radot Konvencijas 3.pantā garantēto tiesību pārkāpumu.

Pieņemamības stadija:

Visupirms Tiesa noraidīja valdības izvirzītos argumentus, ka pirms vēršanās ar sūdzībām Tiesā iesniedzējs nebija izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Proti, valdība savos apsvērumos iezīmēja trīs ceļus, ko iesniedzējs būtu varējis izmantot, taču Tiesa izvirzītos argumentus noraidīja. Attiecībā uz valdības norādīto, ka iesniedzējs būtu varējis lūgt kompensāciju no valsts par ieslodzījuma vietu amatpersonu rīcību civilprocesā vai administratīvajā procesā, Tiesa norādīja, ka tā jau iepriekš ir atzinusi, ka situācijās, kad valsts pārstāvji prettiesiski izmantojuši spēku, civilprocess vai administratīvais process, kura mērķis būtu tikai atlīdzināt zaudējumus, bet nenodrošinātu vainīgo personu saukšanu

⁵ *Maļinovskis pret Latviju* (iesniegums Nr.46084/19), Tiesas 2024.gada 6.jūnija spriedums.

pie atbildības, nebija adekvāts un efektīvs nacionālais tiesību aizsardzības līdzeklis. Savukārt attiecībā uz kompensācijas prasību pret valsti par saprātīga termiņa neievērošanu atbilstoši Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumam Tiesa uzsvēra, ka procesa ilgums ir tikai viens no iesniedzēja sūdzības aspektiem. Tiesas ieskatā, nekas nenorādīja uz to, ka šis tiesību aizsardzības līdzeklis būtu efektīvs teorijā vai praksē attiecībā uz visu iesniedzēja sūdzību kopumā.

Tāpat valdība bija aicinājusi Tiesu secināt, ka sūdzība nav pieņemama, jo iesniedzējs, atsaucot savu pieteikumu administratīvajā procesā un liedzot valstij iespēju novērst viņa tiesību aizskārumu nacionālā līmenī, bija zaudējis cietušā statusu Konvencijas 34.panta izpratnē. Tiesa, atsaucoties uz saviem secinājumiem, ka administratīvais process šādos apstākļos nav uzskatāms par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli, norādīja, ka iesniedzēja lēmums atsaukt savu pieteikumu procesā, kas jebkurā gadījumā būtu neefektīvs konkrētās sūdzības atrisināšanai, secināja, ka nevar pārtraukt vai atcelt viņa cietušā statusu Konvencijas 34.panta izpratnē. Visbeidzot, atbildot uz valdības argumentu, ka iesniedzējs bija ļaunprātīgi izmantojis savas tiesības iesniegt sūdzību, jo bija noklusējis informāciju par administratīvo procesu, Tiesa norādīja, ka šī nesniegtā informācija neattiecas uz lietu pēc būtības, bet gan uz nacionālo tiesību aizsardzības līdzekli, ko tā jau iepriekš bija atzinusi par neefektīvu konkrētajā situācijā. Līdz ar to Tiesa noraidīja arī šo valdības argumentu. Tāpat Tiesa atzina, ka iesniedzēja sūdzība nav acīmredzami nepamatota Konvencijas 35.panta 3.punkta "a" apakšpunkta izpratnē vai nepieņemama citu iemeslu dēļ, tādējādi atzīstot sūdzību par pieņemamu izskatīšanai pēc būtības.

Izskatīšana pēc būtības:

Pievēršoties iesniedzēja sūdzības būtībai, Tiesa, atsaucoties uz tās labi iedibināto judikatūru attiecībā uz valstu pienākumiem efektīvi izmeklēt personu sūdzības par iespējamu vardarbību no valsts amatpersonu puses,⁶ atgādināja, ka situācijās, kad persona guvusi miesas bojājumus, ja attiecīgie notikumi pilnībā vai lielā mērā ir valsts iestāžu ziņā, kā tas ir situācijās, kad personas atrodas valsts kontrolē, pierādīšanas nasta gulstas uz valsti, kurai ir jāsniedz apmierinošs skaidrojums un pārliecinoši pierādījumi, kas liktu apšaubīt cietušā izklāstīto notikumu versiju. Tiesa atzīmēja, ka konkrētajā lietā nebija strīda, ka 2013.gada 30.janvārī ieslodzījuma vietas uzraugi pret iesniedzēju bija pielietojuši fizisku spēku un nākamajā dienā papildus zilumiem un skrāpējumiem iesniedzējam konstatēja deguna kaula lūzumu. Tādēļ Tiesa secināja, ka iesniedzēja sūdzība par iespējamu pārmērīga fiziska spēka pielietošanu pret viņu bija pirmšķietami pamatota (*arguable claim*). Vienlaikus Tiesa norādīja, ka tās rīcībā esošie pierādījumi neļāva tai izdarīt secinājumu, vai, ievērojot iesniedzēja uzvedību, pret viņu pielietotais spēks bija samērīgs un absolūti nepieciešams ieslodzītā paša rīcības dēļ, jo, Tiesas ieskatā, valsts iestāžu izmeklēšana nebija efektīva.

Tiesa uzsvēra, ka lietās, kas saistītas ar iespējamu vardarbību no valsts amatpersonu puses, izmeklēšanai ir jābūt savlaicīgai, vispusīgai un neatkarīgai. Pievēršoties izskatāmās lietas faktiem, Tiesa konstatēja vairākus trūkumus un nepilnības veiktajā izmeklēšanā. Visupirms Tiesa atzīmēja, ka kriminālprocesā uzraugošie prokurori vairākkārt norādīja, ka izmeklēšana nav bijusi savlaicīga un vispusīga. Turklāt Tiesa uzsvēra, ka iesniedzēja sūdzība bija saistīta ar vienu atgadījumu un nebija īpaši sarežģīta, taču izmeklēšana ilga

⁶ *Bouyid pret Beļģiju* (iesniegums Nr.23380/09), Tiesas 2015.gada 28.septembra spriedums, 81.-90. un 114.-123.rindkopa; *Ostroveņecs pret Latviju* (iesniegums Nr.36043/13), Tiesas 2017.gada 5.oktobra spriedums, 71.-74. un 88.-90.rindkopa; *Balajevs pret Latviju* (iesniegums Nr.8347/07), Tiesas 2016.gada 28.aprīļa spriedums, 84.-86. un 98.-101.rindkopa; *Holodenko pret Latviju* (iesniegums Nr.17215/07), Tiesas 2013.gada 2.jūlija spriedums, 64. un 66.rindkopa.

vairāk nekā sešus gadus un trīs mēnešus. Tiesa atzīmēja, ka izmeklēšanā netika laikus identificēti un nopratināti ieslodzītie, kuri varētu liecināt par notikumu, savukārt izmeklēšanas uzraudzība nenovērsa šīs nepilnības. Lai gan uzraugošie prokurori vairākkārt atcēla izmeklētāju lēmumus par kriminālprocesa izbeigšanu, dodot norādījumus izmeklētājiem par liecinieku identificēšanu un nopratināšanu, izmeklētāji šos norādījumus nebija pienācīgi izpildījuši. Turklāt Tiesa atzīmēja, ka izmeklēšanā tā arī nenoskaidroja, kad un kā iesniedzējs salauza degunu. Līdz ar to Tiesa secināja, ka izmeklēšana šajā lietā nebija pietiekami savlaicīga un vispusīga, konstatējot Konvencijas 3.panta pārkāpumu. Ņemot vērā, ka Tiesai augšminēto iemeslu dēļ bija pietiekams pamats secināt, ka ir noticis Konvencijas 3.panta pārkāpums, tā atsevišķi nevērtēja, vai izmeklēšana bijusi pietiekami neatkarīga.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzējs lūdza viņam piešķirt 20 000 EUR kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu un 4 200 EUR kā atlīdzību par tiesāšanās izdevumiem. Tiesa piešķīra iesniedzējam 3 900 EUR kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu un 650 EUR kā atlīdzinājumu par tiesāšanās izdevumiem.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts un stājās spēkā 2024.gada 6.jūnijā.

5. Lietā **Bluks Savickis pret Latviju**⁷ savā 2019.gada 13.augusta sūdzībā Tiesai iesniedzējs apgalvoja, ka viņa ilgstoša turēšana apcietinājumā nav bijusi likumīga un nacionālās tiesas nebija pietiekami pamatojušas savus lēmumus par nepieciešamību viņam turpināt piemērot apcietinājumu. Līdz ar to, iesniedzēja ieskatā, bija pārkāptas viņa Konvencijas 5.panta 3.punktā (pirmstiesas apcietinājuma ilgums un pamatotība) garantētās tiesības.

Iesniedzējs, atrodoties brīvības atņemšanas vietā, sekmīgi vadīja un kontrolēja psihotropās vielas neatļautu iegādāšanos, glabāšanu realizācijas nolūka un to neatļautu realizāciju. 2017.gada 16.oktobrī Valsts policija aizturēja kādu personu, kura kopā ar iesniedzēju piedalījās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, un uzsāka kriminālprocesu. 2017.gada 10.novembrī iesniedzējs pēc soda izciešanas tika atbrīvots no ieslodzījuma. 2017.gada 15.novembrī, pamatojoties uz divu personu sniegtajām liecībām, Valsts policija aizturēja iesniedzēju. 2017.gada 17.novembrī iesniedzējs tika atzīts par aizdomās turētu noziedzīgā nodarījuma, kas paredzēts Krimināllikuma 253.¹ panta trešajā daļā, izdarīšanā. 2018.gada 20.aprīlī tika pieņemts lēmums par iesniedzēja saukšanu pie kriminālatbildības. 2020.gada 15.janvārī iesniedzējs ar prokuroru noslēdza vienošanos, ko ar tiesas spriedumu, kas stājās spēkā 2020.gada 11.februārī, apstiprināja Rīgas rajona tiesa. Pirmstiesas kriminālprocesa laikā iesniedzēja drošības līdzekļa – apcietinājums – nepieciešamība tika izvērtēta četras reizes, bet lietas iztiesāšanas laikā – septiņas reizes.

Pieņemamības stadija:

Valdība nebija izvirzījusi argumentus, kādēļ iesniedzēja sūdzība būtu noraidāma, neizskatot to pēc būtības. Tiesa secināja, ka iesniedzēja sūdzība nav ne acīmredzami nepamatota, ne nepieņemama izskatīšanai citu iemeslu dēļ.

Izskatīšana pēc būtības:

⁷ *Bluks Savickis pret Latviju* (iesniegums Nr.44570/19), Tiesas 2024.gada 13.jūnija spriedums.

Pievēršoties iesniedzēja sūdzības būtībai, Tiesa atsaucās uz savu labi iedibinātu judikatūru un atgādināja, ka pamatotu aizdomu esība ir obligāts priekšnoteikums, lai piemērotu turpmāku apcietinājumu, tomēr ar to nepietiek. Tas ir obligāts priekšnoteikums, lai vispār apsvērtu apcietinājuma piemērošanu, taču kompetentajām institūcijām jābūt pietiekamam pamatojumam, kādēļ personai jāpiemēro apcietinājums. Tas attiecas gan uz procesa virzītāja motivāciju, gan uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu par apcietinājuma sākotnējo piemērošanu un jebkuru apcietinājuma pagarinājumu. Proti, Tiesa atgādināja, ka, vērtējot personu sūdzības par apcietinājuma turpmākas piemērošanas pamatotību, tā noskaidro, vai nacionālās tiesas ir vērtējušas arī citus iemeslus, kas pamatotu apcietinājuma piemērošanu, vai šie iemesli ir “pamatoti un pietiekami” un vai nacionālās institūcijas izrādīja īpašu rūpību procesa virzībā. Tiesa uzsvēra, ka turpmāka apcietinājuma piemērošanas pamatotībai neatkarīgi no tā, cik īss vai garš apcietinājums ir, jābūt pārliecinoši demonstrētai no valsts institūciju puses. Tiesa līdzšinējā judikatūrā par pamatotiem un pietiekamiem ir uzskatījusi tādus iemeslus (papildus pamatotām aizdomām, ka persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu) kā bēgšanas risku, iespējamu liecinieku ietekmēšanu, pretdarbošanos kriminālprocesam, atkārtota pārkāpuma izdarīšanas risku un citus. Turpmāku apcietinājuma piemērošanu var attaisnot tikai tad, ja ir identificētas patiesas sabiedrības intereses, kuru ievērošana attiecīgajā lietā atsver personas tiesības uz personisko brīvību, ko garantē Konvencijas 5.pants, ierobežojumu. Proti, Tiesa atgādināja, ka nacionālajai tiesai, ievērojot nevainīguma prezumpciju, ir jāvērtē visi fakti, lai noskaidrotu, vai pastāv tādas sabiedrības intereses vai citi pamatoti iemesli, lai atkāptos no Konvencijas 5.pantā garantētajām tiesībām, šos apsvērumus skaidri atspoguļojot savā lēmumā. Pamatojums turpmāka apcietinājuma piemērošanai nedrīkst būt vispārīgs un abstrakts. Savukārt, ja normatīvais regulējums paredz kādu prezumpciju par apstākļiem, kas ņemami vērā apcietinājuma turpmākai piemērošanai, nacionālajām tiesām savos lēmumos jāsniedz izvērtējums par to, kā konkrēti faktiskie apstākļi atsver pamatprincipu par personas personisko brīvību. Tāpat, ņemot vērā, ka lietā bija jautājums arī par apcietinājuma aizstāšanu ar drošības naudu, Tiesas uzsvēra, ka Konvencijas 5.panta 3.punkta mērķis ir nodrošināt personas klātbūtni lietas izskatīšanā. Tādēļ, nosakot drošības naudas apmēru, jāņem vērā personas īpašumā esošie aktīvi, ar mērķi nodrošināt, ka to iespējama zaudēšana personu atturētu no vēlmes bēgt. Ņemot vērā personas skartās tiesības, ko aizsargā Konvencijas 5.pants, institūcijām, nosakot drošības naudas apmēru, jāizmanto tāda pati rūpība kā vērtējot, vai turpmāka apcietinājuma piemērošana personai ir absolūti nepieciešama.

Pievēršoties izskatāmās lietas apstākļiem, Tiesa atzīmēja, ka iesniedzējam bija piemērots apcietinājums no 2017.gada 17.novembra līdz 2019.gada 12.septembrim – teju gadu un 10 mēnešus. Starp pusēm nebija strīda, ka iesniedzējam piemērotais apcietinājums bija pamatots ar aizdomām, ka iesniedzējs izdarījis konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Tāpēc Tiesa vērtēja, vai lietā bija citi “pamatoti un pietiekami” iemesli iesniedzēja paturēšanai apcietinājumā un vai iestādes bija izrādījušas nepieciešamo rūpību procesa virzībā. Šajā ziņā Tiesa atzīmēja, ka sākotnēji iesniedzējam piemēroto apcietinājumu tiesas pamatoja ar iespējamā noziedzīgā nodarījumā smagumu, iesniedzēja iepriekšējo sodāmību un risku, ka viņš, atrodoties brīvībā, varētu atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu. Savukārt apelācijas instances tiesa, atstājot spēkā minēto drošības līdzekli, atkārtoja iepriekšējos apsvērumus, papildinot tos ar apsvērumu, ka iesniedzēja iepriekšējā sodāmība joprojām nebija dzēsta. Arī turpmāk tiesas, vērtējot, vai iesniedzēju nepieciešams paturēt apcietinājumā, atsaucās uz šiem apsvērumiem, papildinot, ka noziedzīgais nodarījums, par kuru iesniedzēju apsūdzēja, paredzēja brīvības atņemšanas sodu, un atzīmējot nepieciešamību nodrošināt ātru kriminālprocesa virzību. Savukārt pēc septiņu mēnešu pavadīšanas apcietinājumā

nacionālās tiesas lēma par iesniedzējam piemērotā apcietinājuma aizstāšanu ar drošības naudu 25 000 EUR apmērā, taču iesniedzējs drošības naudu neiemaksāja.

Tomēr attiecībā uz vēlākiem lēmumiem par apcietinājuma turpmāku piemērošanu Tiesa norādīja, ka tie bija sagatavoti kopsavilkuma veidā bez atbilstoša faktisko apstākļu vērtējuma. Tiesa atzīmēja, ka nacionālās tiesas minētajos lēmumos bija norādījušas, ka iesniedzēja izvirzītie argumenti nebija pietiekams pamats piemērotā drošības līdzekļa grozīšanai, kā arī bija ietvērušas norādi, ka “nav zudis vai mainījies apcietināšanas pamats”, kā vienīgo pamatojumu šim secinājumam izvirzot inkriminētā noziedzīgā nodarījuma smagumu. Tāpat Tiesa ņēma vērā, ka vienā lēmumā nacionālā tiesa bija atzīmējusi, ka nekas neliecināja par iesniedzēja iespējām samaksāt iepriekš noteikto drošības naudas apmēru, jo atbilstoši viņa paša teiktajam viņam pieejamie līdzekļi bija 5 000-6 000 EUR. Tomēr nacionālā tiesa nepārvērtēja noteiktās drošības naudas apmēra samērīgumu. Tāpat Tiesa ņēma vērā, ka pēc viena gada un gandrīz 10 mēnešiem nacionālā tiesa pieņēma lēmumu par iesniedzējam piemērotā drošības līdzekļa maiņu uz drošības līdzekli – dzīvesvietas maiņas paziņošana un aizliegums izbraukt no valsts –, atzīmējot, ka vairs nepastāv pamats apcietinājuma piemērošanai. Tomēr atbilstoši Tiesas vērtējumam no minētā lēmuma nebija secināms, kāpēc pamats apcietinājuma piemērošanai zuda tieši tajā brīdī, nevis kādā agrākā procesa stadijā. Tiesa uzsvēra un atgādināja, ka nacionālo tiesu lēmumiem ir jābūt pienācīgi pamatotiem, lai iesniedzējs varētu aizsargāt savu brīvību un apsūdzības uzturētāji argumentēt par labu apcietinājuma piemērošanai, bet sabiedrība kopumā – uzraudzīt taisnīgas tiesas spriešanu. Turklāt tieši nacionālo tiesu pamatojums lēmumos par apcietinājuma piemērošanu un pagarināšanu ir pamats, uz kura atbilstoši subsidiaritātes principam Tiesa pēc tam īsteno savu uzraudzības funkciju.

Noslēgumā Tiesa atsaucās uz vairākām lietām, kurās tā attiecībā uz Latviju jau iepriekš bija konstatējusi Konvencijas 5.panta 3.punkta pārkāpumu. Šajās lietās nacionālās tiesas bija atsaukušās uz inkriminētā noziedzīgā nodarījuma smagumu kā pamatojumu apcietinājuma turpmākai piemērošanai un savus lēmumus sagatavojušas kopsavilkuma veidā.⁸ Turklāt Tiesa atzīmēja, ka lietā *Urtāns pret Latviju* nacionālās tiesas šo pamatojumu izmantoja, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 249.panta pirmo daļu. Ņemot vērā minēto un šīs lietas apstākļus, Tiesa secināja, ka nacionālās tiesas papildus pamatotām aizdomām nebija sniegušas pamatotus un pietiekamus iemeslus turpmākai apcietinājuma piemērošanai, tā vietā atsaucoties tikai uz likuma normām un, laikam ritot, nesniedzot nekādus papildu apsvērumus. Tāpat Tiesa secināja, ka, lai arī sākotnēji tiesas bija pienācīgi izvērtējušas iespēju aizstāt apcietinājumu ar citu drošības līdzekli, nosakot piemērotu drošības naudas apmēru, vēlākos lēmumos nacionālās tiesas to nebija darījušas. Šo apsvērumu vadīta Tiesa konstatēja Konvencijas 5.panta 3.punkta pārkāpumu.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzējs lūdza viņam piešķirt 42 300 EUR kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu, taču, balstoties uz lietas faktiskajiem apstākļiem un taisnīguma apsvērumiem, Tiesa iesniedzējam piešķīra 2 600 EUR kompensāciju.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts 2024.gada 13.jūnijā un stājās spēkā 2024.gada 13.septembrī.

⁸ *Bannikov pret Latviju* (iesniegums Nr.19279/03), Tiesas 2013.gada 11.jūnija spriedums; *Davidovs pret Latviju* (iesniegums Nr.45559/06), Tiesas 2015.gada 7.jūlija spriedums; *Vaščenkova pret Latviju* (iesniegums Nr.30795/12), Tiesas 2016.gada 15.decembra spriedums; *Urtāns pret Latviju* (iesniegums Nr.16858/11), Tiesas 2014.gada 28.oktobra spriedums.

6. Lietā *Djeri un citi pret Latviju*⁹ savās sūdzībās Tiesai iesniedzēji apgalvoja, ka 2018.gadā īstenotais izglītības reformas posms, kas paredzēja latviešu valodas kā mācību valodas proporcijas palielināšanu gan valsts un pašvaldību, gan privātās pirmsskolas izglītības iestādēs, skārusi viņu kā mazākumtautībām piederošu ģimeņu tiesības uz izglītību mazākumtautību valodā. Iesniedzēji apgalvoja, ka 2018.gadā īstenotā reforma ierobežoja iesniedzēju-bērnu tiesības uz pieeju izglītībai un diskriminēja viņus valodas dēļ. Iesniedzēji uzskatīja, ka ir pārkāptas Konvencijas 8.pantā (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) gan atsevišķi, gan kopsakarā ar 14.pantu garantētās tiesības, kā arī Konvencijas 1.protokola 2.pantā (tiesības uz izglītību) garantētās tiesības.

Pieņemamības stadija:

Visupirms Tiesa pievērsās iesniedzēju sūdzībām par iespējamu Konvencijas 8.panta pārkāpumu, piekrītot valdības argumentam, ka šīs iesniedzēju sūdzības nav pieņemamas izskatīšanai pēc būtības, jo viņi nebija izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Proti, trīs no iesniedzējiem vispār nebija vērsušies Satversmes tiesā, lūdzot to vērtēt strīda pamatā esošo tiesību normu atbilstību Satversmei. Savukārt pārējie seši iesniedzēji savos pieteikumos Satversmes tiesai nebija snieguši pietiekamu juridisko pamatojumu apstrīdēto normu neatbilstībai Satversmes 96.pantam vai 110.pantam, un Satversmes tiesa attiecībā uz šīm sūdzībām tādēļ atteicās ierosināt lietu. Turklāt attiecībā uz visu deviņu iesniedzēju sūdzībām par iespējamu Konvencijas 8.panta pārkāpumu kopsakarā ar Konvencijas 14.pantu Tiesa norādīja, ka iesniedzēji nebija snieguši nekādus argumentus papildus tiem, kas bija izvirzīti attiecībā uz iespējamu Konvencijas 8.panta un Konvencijas 1.protokola 2.panta pārkāpumu. Tādējādi, atsaucoties uz Tiesas judikatūrā labi iedibināto principu, ka Tiesa ir lietas faktisko apstākļu juridiskā interpretētāja, tā secināja, ka iesniedzēju sūdzību patiesi centrālais aspekts bija saistīts ar tiesībām uz izglītību un iespējamu diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu, bet pārējās sūdzības bija sekundāras un bez atsevišķa pamatojuma. Turklāt viņu sūdzības par Konvencijas 8.panta kopsakarā ar Konvencijas 14.pantu iespējamu pārkāpumu bija noraidāmas tieši to pašu iemeslu dēļ, kādēļ noraidāma bija sūdzība par iespējamu Konvencijas 8.panta pārkāpumu – iesniedzēji nebija izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Pievēršoties iesniedzēju sūdzību par iespējamu Konvencijas 1.protokola 2.panta pārkāpumu atsevišķi pieņemamībai, Tiesa atzina, ka iesniedzēju sūdzības neietilpst šo tiesību materiāltiesiskajā tvērumā. Tiesa šajā aspektā plaši atsaucās un tās iepriekš izdarītajiem secinājumiem lietās *Valiullina un citi pret Latviju*¹⁰ un *Džibuti un citi pret Latviju*,¹¹ atbilstoši kuriem minētā norma negarantē personām tiesības izvēlēties valodu, kādā iegūt izglītību. Proti, ievērojot, ka latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda Latvijā, Tiesa norādīja, ka iesniedzēji nevar sūdzēties, pamatojoties uz Konvencijas 1.protokola 2.pantu, par krievu valodas kā mācību valodas proporcijas samazināšanu izglītības iestādēs. Turklāt iesniedzēji nebija pierādījuši, ka 2018.gada grozījumi būtu nelabvēlīgi ietekmējuši viņu iespējas iegūt izglītību kā tādu. Tiesa vērsa uzmanību uz Satversmes tiesas secinājumiem lietās Nr.2018-12-01 (izglītības apguves valoda valsts un pašvaldību izglītības iestādēs)¹² un Nr.2018-22-01 (izglītības apguves valoda privātajās izglītības

⁹ *Djeri un citi pret Latviju* (iesniegumi Nrs.50942/20 un 2922/21), Tiesas 2024.gada 18.jūlija spriedums.

¹⁰ *Valiullina un citi pret Latviju* (iesniegumi Nrs.56928/19, 7306/20, 11937/20), Tiesas 2023.gada 14.septembra spriedums.

¹¹ *Džibuti un citi pret Latviju* (iesniegumi Nrs.225/20, 11642/20, 21815/20), Tiesas 2023.gada 16.novembra spriedums.

¹² Satversmes tiesas 2019.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr.2018-12-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas, otrās daļas vārdu “pirmsskolas izglītības un

iestādēs),¹³ kā arī lietā Nr.2019-20-03, kurā Satversmes tiesa atzina, ka normas, kas noteic izglītības valodu pirmsskolas izglītības iestādēs, atbilst Satversmei.¹⁴ Līdzīgi kā lietā *Džibuti un citi pret Latviju*, arī šajā lietā Tiesa atzīmēja, ka lietā par izglītības apguves valodu privātajās izglītības iestādēs Satversmes tiesa secināja, ka 2018.gada izglītības reformas posms attiecībā uz privātās izglītības iestādēm iejaucās personu Satversmes 112.panta pirmajā teikumā garantētajās tiesībās uz izglītību. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka lietā Nr.2019-20-03 Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 112.pants aptver visus pirmsskolas izglītības līmeņus Latvijā. Tomēr Tiesa uzsvēra, ka šāda Satversmes tiesas interpretācija nemaina Konvencijas 1.protokola 2.pantā garantēto tiesību tvērumu, kurā neietilpst tiesības uz izglītību sev vēlamā valodā un kas neaptver pavisam agrīnus pirmsskolas izglītības posmus, kad izglītības ieguve izglītības iestādē nav obligāta. Līdz ar to Tiesa noraidīja iesniedzēju sūdzības par iespējamu Konvencijas 1.protokola 2.panta pārkāpumu atsevišķi, jo tās neatbilda Konvencijas materiāltiesiskajam tvērumam. Turklāt, ņemot vērā Satversmes tiesas pieeju, Tiesa atzīmēja, ka attiecībā uz mazākumtautību tiesībām uz izglītību Satversme paredz augstāku aizsardzības līmeni nekā Konvencija.

Visbeidzot, pievēršoties iesniedzēju sūdzībām par Konvencijas 1.protokola 2.panta kopsakarā ar Konvencijas 14.pantu garantēto tiesību pārkāpumu, Tiesa ņēma vērā, ka valdība savos apsvērumos izvirzīja vairākus argumentus, kādēļ iesniedzēju sūdzības nebūtu pieņemamas izskatīšanai pēc būtības. Proti, valdība argumentēja, ka iesniedzēju sūdzības neietilpst šo pantu materiāltiesiskajā tvērumā, ka iesniedzēji nav izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus un ka daļa no iesniedzējiem nav uzskatāmi par cietušajiem Konvencijas 34.panta izpratnē. Atbildot uz tiem, Tiesa norādīja, ka valdības argumentus, kas pārkļāvās ar tiem, kas bija izvirzīti lietās *Valiullina un citi pret Latviju* un *Džibuti un citi pret Latviju*, Tiesa jau bija vērtējusi minēto lietu ietvaros, un tos gluži tāpat kā iepriekšējās lietās noraidīja. Savukārt attiecībā uz valdības argumentiem, kas bija saistīti tieši ar sūdzībām par reformas posma ietekmi uz pirmsskolas izglītības iestādēm, Tiesa secināja, ka Latvijas izglītības sistēma aptver divus pirmsskolas izglītības posmus ar atšķirīgām iezīmēm un mērķiem. Apskatot katra posma būtību un salīdzinot tos, Tiesa norādīja, ka iesniedzēju sūdzības attiecībā uz pirmsskolas izglītības pirmo posmu, tas ir, bērniem vecumā no pusotra līdz pieciem gadiem, kas Latvijas izglītības sistēmā nav obligāts, nebija pieņemamas izskatīšanai pēc būtības, jo tās bija ārpus Konvencijas 1.protokola 2.panta materiāltiesiskā tvēruma. Turklāt attiecībā uz šo posmu iesniedzēji nebija izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Turklāt attiecībā uz vienu 2020.gadā dzimušo iesniedzēju Tiesa secināja, ka viņu vēl nebija skāruši 2018.gada grozījumi, jo viņa vēl nebija apmeklējusi pirmsskolas izglītības otro posmu un nebija uzskatāma par cietušo Konvencijas 34.panta izpratnē. Tiesa iesniedzēju sūdzības pārējā daļā atzina par pieņemamām izskatīšanai pēc būtības.

Izskatīšana pēc būtības:

pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”, 3. panta pirmās daļas vārda “pamatizglītības” un 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam”.

¹³ Satversmes tiesas 2019.gada 13.novembra spriedums lietā Nr.2018-22-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91.panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”.

¹⁴ Satversmes tiesas 2020.gada 19.jūnija spriedums lietā Nr.2019-20-03 “Par Ministru kabineta 2018. gada 21.novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkta un 4. pielikuma 9. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”.

Turpinājumā Tiesa, vērtējot, vai konkrētajā gadījumā tika pieļauta iesniedzēju diskriminācija, pirmkārt, uzsvēra, ka, ņemot vērā iesniedzēju argumentāciju, kas bija saistīta ar izglītības valodu, kā arī faktu, ka iesniedzēju etniskā izcelsme bija dažāda, norādīja, ka iespējamu atšķirīgu attieksmi šajā lietā iespējams skatīt tikai no valodas viedokļa, nevis no nacionālās piederības vai etniskās izcelsmes viedokļa. Turpinājumā Tiesa atzīmēja, ka pirmsskolas izglītības iestāžu skolēni, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda, un skolēni, kuru dzimtā valoda ir latviešu valoda, ir salīdzināmos apstākļos, tāpēc, palielinot latviešu valodas kā mācību valodas proporciju pirmsskolas izglītības līmenī, starp šīm grupām pastāvēja atšķirīga attieksme. Ievērojot minēto, Tiesa vērtēja, vai šai atšķirīgai attieksmei bija leģitīms mērķis. Līdzīgi kā lietās *Valiullina un citi pret Latviju* un *Džibuti un citi pret Latviju*, arī šajā lietā Tiesa secināja, ka atšķirīgai attieksmei bija divi leģitīmi mērķi – valsts valodas aizsardzība un tās lietojuma veicināšana, kā arī nepieciešamība nodrošināt ikvienam izglītojamam pieejamu vienotu izglītības sistēmu un novērst PSRS prettiesiskās okupācijas laikā izveidoto un uzspiesto segregēto izglītības sistēmu. Tomēr papildus Tiesa atzina, ka šajā lietā bija arī trešais leģitīmais mērķis – sagatavot pirmsskolas vecuma bērnus pamatzglītības iegūšanai.

Tiesa sniedza vērtējumu par 2018.gadā īstenotās izglītības reformas samērīgumu ar izvirzītajiem leģitīmajiem mērķiem. Savā vērtējumā Tiesa, līdzīgi kā iepriekšējās lietās par 2018.gada izglītības reformas posmu, norādīja, ka valsts ir tiesīga īstenot pasākumus, lai labotu vēsturisku apstākļu rezultātā radītās faktiskās nevienlīdzības latviešu valodas lietojumam izglītībā, vienlaikus nodrošinot mazākumtautību tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, kultūru un identitāti. Tiesa atzīmēja iesniedzēju argumentus, ka no dažādu starptautisko organizāciju rekomendācijām bija iespējams secināt, ka tās aicina uz sašaurinātu valsts rīcības brīvību izglītības jomā, kas skar mazus bērnus. Tomēr līdztekus Tiesa norādīja, ka pirmsskolas izglītība lielākajā daļā valstu nebija obligāta, kas ļāva secināt, ka valstīm patiesībā ir nedaudz plašāka rīcības brīvība attiecībā uz pirmsskolas izglītību. Turklāt Tiesa norādīja, ka 2018.gada grozījumi nebija neparedzami un pēkšņi un neaizliedza krievu valodas kā mācību valodas lietojumu pilnībā. Tāpat Tiesa uzskatīja, ka valsts valodas lietojums pirmsskolas izglītības iestādēs ir jāskata plašākā kontekstā ar valsts veiktajiem pasākumiem, lai uzlabotu pirmsskolas izglītības saturu Latvijā. Proti, Tiesa atsauca uz Satversmes tiesas secinājumiem, ka kopš 2014.gada bija izveidotas vairākas darba grupas un padomes, kuras vērtēja ne tikai pirmsskolas izglītības saturu, bet arī nepieciešamību stiprināt valsts valodas apmācību šajā izglītības posmā, un mazākumtautību pārstāvjiem bija nodrošināta iespēja piedalīties un paust savus viedokļus par plānotajām izmaiņām. Ievērojot minēto, kā arī faktu, ka pirmsskolas izglītības iestādēm bija pienākums sniegt atbalstu bērniem, kam nepieciešams mācīties latviešu valodu, ka reformas posms tika ieviests pakāpeniski un nebija pēkšņs, kā arī to, ka izglītojamie saglabāja tiesības mācīties mazākumtautību valodu, Tiesa atzina, ka Latvija nebija pārkāpusi tai piešķirto rīcības brīvību un atšķirīgā attieksme bija pamatota un samērīga ar izvirzītajiem leģitīmajiem mērķiem.

Pievēršoties divu iesniedzēju atsevišķajām sūdzībām saistībā ar bērnu ar īpašām vajadzībām, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda, iespējamu diskrimināciju, Tiesa neizslēdza, ka var būt īpaši apstākļi, kuros valstij būtu pienākums nodrošināt bērniem ar īpašām vajadzībām pirmsskolas izglītību viņu dzimtajā valodā. Tomēr Tiesa atzina, ka Latvijas izglītības sistēma nodrošina iekļaujošu izglītību bērniem ar īpašām vajadzībām gan speciālās pirmsskolas izglītības programmās, gan vispārējās izglītības programmās, nodrošinot individuāli pielāgotu pieeju. Turklāt abās programmās bērni varēja turpināt apgūt savu dzimto valodu. Atzīmējot, ka iesniedzēji nebija pietiekami pamatojuši savus argumentus, Tiesa secināja, ka arī šajā aspektā nav pieļauta diskriminācija.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts 2024.gada 18.jūlijā un stājas spēkā 2024.gada 18.oktobrī.

7. Lietā **Hanovs pret Latviju**¹⁵ savā 2022.gada 17.augusta sūdzībā Tiesai iesniedzējs, atsaucoties uz Konvencijas 3.pantā, 8.pantā un 14.pantā garantētajām tiesībām, apgalvoja, ka amatpersonas nebija efektīvi izmeklējušas pret viņu vērstu homofobiski motivētu nodarījumu. Proti, 2020.gada novembrī iesniedzējs un viņa partneris pastaigājās ar suni. Pastaigas laikā iesniedzējam un viņa partnerim garām pagāja divi vīrieši, no kuriem viens kļiedza, izmantojot aizskarošu un agresīvu valodu un homofobiskus lamu vārdus, kā arī mēģināja fiziski iesniedzēju aizskart. Pēc iesniedzēja partnera izsaukuma uz notikuma vietu ieradās policija, pēc kā tika uzsākts kriminālprocess pēc Krimināllikuma 231.panta pirmajā daļā iekļautā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm (huligānisms). Šo kriminālprocesu kompetentās iestādes eventuāli, pēc vairākām iesniedzēja pārsūdzībām 2022.gada maijā izbeidza.

Pieņemamības stadija:

Valdība argumentēja, ka iesniedzējs pirms vēršanās ar sūdzību Tiesā nebija izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Šajā saistībā valdība izvirzīja divus argumentus: (1) iesniedzējam bija tiesības vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar kompensācijas prasību pret pārkāpēju; (2) iesniedzējs nacionālajā līmenī nebija izvirzījis argumentus attiecībā uz to, ka kompetentās iestādes nebija identificējušas vienu no pārkāpējiem. Atbildot uz šiem apsvērumiem, Tiesa, pirmkārt, uzsvēra, ka situācijās, kad pret personu vērsti verbāli uzbrukumi un fiziskas ietekmēšanas draudi, kas balstīti diskriminējošā attieksmē, tikai efektīvi krimināltiesiski mehānismi var nodrošināt pietiekamu aizsardzību un atturēt personas no atkārtotas šāda veida rīcības. Otrkārt, Tiesa norādīja, ka izmeklēšanas efektivitāte ir jāvērtē kopumā, nevis apskatot katru izmeklēšanas darbību atsevišķi. Tiesa uzsvēra, ka tas ir valsts pienākums nodrošināt efektīvu homofobiskā uzbrukuma izmeklēšanu un iesniedzēja aktivitāte izmeklēšanas laikā neietekmē šo valsts pienākumu. Ņemot vērā minēto, Tiesa noraidīja valdības argumentus par iesniedzēja sūdzību noraidīšanu un lēma to izskatīt pēc būtības.

Izskatīšana pēc būtības:

Pievēršoties iesniedzēja sūdzības būtībai, Tiesa atgādināja, ka amatpersonu pienākums izmeklēt naida motivētus uzbrukumus izriet no visām Konvencijas normām, uz ko savās sūdzībās bija atsaucies iesniedzējs. Proti, no Konvencijas 3.panta procesuālā aspekta izriet amatpersonu pienākums novērst naida motivētu privātpersonu savstarpēju vardarbību un izmeklēt jebkādu iespējamo saikni starp diskriminējošu motīvu un vardarbīgu rīcību. Šāds pienākums var ietilpt arī Konvencijas 8.pantā garantētajās tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kā arī Konvencijas 14.pantā ietvertajā diskriminācijas aizlieguma principā, kas paredz amatpersonām pienākumu aizstāvēt personu tiesības bez diskriminācijas. Turklāt no Konvencijas 13.panta izriet pienākums nodrošināt upurim, kurš cietis no diskriminācijas, efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli. Tiesa uzsvēra, ka katrā lietā piemērojamo normu nosaka lietas faktiskie apstākļi un sūdzību būtība.

Izskatāmajā lietā Tiesa norādīja, ka uzbrucējs pirmajā nopratināšanā atzinās, ka viņa agresīvo reakciju izraisīja divu vīriešu publiski paustā pieķeršanās. Tiesa atzina, ka šai lietai ir līdzība ar citām lietām, kur personām fiziski uzbruka vai mutvārdos izteica

¹⁵ *Hanovs pret Latviju* (iesniegums Nr.40861/22), Tiesas 2024.gada 18.jūlija spriedums.

aizskarošus un naidīgus apgalvojumus, lai atturētu tās publiski paust savu piederību un atbalstu lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un interseksuālu personu (LGBTI) kopienai. Tiesa norādīja, ka šajā lietā iesniedzējam izdevās izvairīties no ļaunākā, taču, pat neciešot fiziski, diskriminējošu attieksmi var uzskatīt par pazemojošu izturēšanos, ja tā sasniedz tādu aizskāruma līmeni, kas aizskar cilvēka cieņu. Turklāt Tiesa uzsvēra, ka diskriminējošas piezīmes un aizskārumi jebkurā gadījumā ir atbildību pastiprinošs apstāklis. Tiesa norādīja, ka šajā lietā mutvārdu un fiziskā uzbrukuma mērķis acīmredzami bija iebiedēt iesniedzēju un viņa partneri, lai viņi publiski neizrādītu savu pieķeršanos. Tiesa atzina, ka šādi uzbrukumi LGBTI kopienai piederošajām personām aizskar cilvēka cieņu. Turklāt tie ne tikai apdraud personas fizisko drošību, bet arī emocionālo un psiholoģisko labklājību. Tie pazemo upurus, tādējādi šādus uzbrukumus aptver Konvencijas 3.pants. Papildus šādi uzbrukumi ietekmē personu privāto dzīvi, ietekmējot viņu spēju dzīvot autentisku dzīvi un liekot slēpt būtiskus savas privātās dzīves aspektus. Šādi uzbrukumi ierobežo homoseksuālu pāru tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, salīdzinot ar heteroseksuāliem pāriem, radot atšķirīgu attieksmi. Līdz ar to Tiesa atzina, ka vispiemērotāk šo lietu ir skatīt, ņemot vērā Konvencijas 3. un 8.pantu kopsakarā ar 14.pantu.

Tā, analizējot, vai valsts izpildīja tās Konvencijas 3. un 8.pantā noteiktos pienākumus, Tiesa norādīja, ka valstij ir pienākums nodrošināt personas fizisko un psiholoģisko integritāti, ja iestādes konstatē, ka uzbrukums ir bijis pietiekami nopietns, lai uz to reaģētu. Tiesa paskaidroja, ka tad, ja ir aizdomas, ka vardarbīgu rīcību izraisīja diskriminējoša attieksme, īpaši svarīgi ir veikt izmeklēšanu pienācīgi un neatkarīgi, ņemot vērā nepieciešamību apstiprināt sabiedrības nosodījumu par šādu rīcību un viest LGBTI kopienai piederošo personu uzticību, ka valsts iestādes tās spēs pasargāt. Tiesa secināja, ka šajā lietā jau no paša sākuma amatpersonām bija pietiekami pirmšķietami pierādījumi, ka pārkāpēja rīcību motivēja aizspriedumi pret seksuālo minoritāti. Atbilstoši Tiesas judikatūrai šādi apstākļi pieprasīja amatpersonām stingri un nelokāmi piemērot nacionālos krimināltiesiskos mehānismus, kas būtu spējīgi ņemt vērā homofobisko motivāciju, saukt pie atbildības un, ja nepieciešams, pienācīgi sodīt atbildīgās personas. Tiesa atzina, ka Latvijā bija krimināltiesiski mehānismi, lai aizsargātu personas no naida noziegumiem, proti, Krimināllikuma 78. un 150.pants. Tomēr Tiesa konstatēja, ka policija un prokurori atteicās pārkāpuma veicēju saukt pie atbildības par uzbrukumu kā naida noziegumu. Tiesa norādīja, ka tās kompetencē nav vērtēt, vai konkrētā situācija radās nacionālo tiesību normu šaurās interpretācijas un piemērošanas vai regulējuma trūkumu dēļ. Tomēr Tiesa secināja, ka pat pēc tam, kad iesniedzējs pārsūdzēja lēmumus amatā augstākiem prokuroriem, izdarītāju nesauc pie atbildības par naida motivētu uzbrukumu.

Savukārt, ņemot vērā, ka valdība bija argumentējusi, ka pārkāpēju šajā gadījumā sauca pie administratīvās atbildības, tādējādi nodrošinot efektīvu kompetento institūciju reakciju uz uzbrukumu, kas tika vērsti pret iesniedzēju, Tiesa arī šiem argumentiem sniedza savu vērtējumu. Attiecībā uz to, ka uzbrucēju sauca pie atbildības par administratīvā pārkāpuma izdarīšanu, piemērojot viņam 70 EUR naudas sodu, Tiesa secināja, ka šāda veida process nenodrošina, ka valsts amatpersonas pienācīgi vēršas un efektīvi novērš homofobiski motivētus uzbrukumus. Tiesa, pirmkārt, norādīja, ka administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros amatpersonas neanalizēja apsvērumu, ka pārkāpums veikts homofobisku motīvu dēļ. Otrkārt, Tiesas ieskatā, gan pārkāpējam piemērotais sods, gan par attiecīgo pārkāpumu maksimālais piemērojamais sods bija acīmredzami nesamērīgs, ja salīdzina ar pārkāpēja rīcības smagumu. Tiesa atzina, ka šajā lietā izvēle par labu administratīvā soda uzlikšanai nonivelēja incidentu, izturoties pret naida motivētu uzbrukumu kā pret maznozīmīgu sabiedriskās kārtības traucējumu.

Nobeigumā Tiesa uzsvēra Konvencijas dalībvalstu pienākumu vērsties pret naida noziegumu nesodāmību, atzīmējot, ka nespēja vērsties pret šādiem incidentiem normalizētu naidīgumu pret LGBTI kopienu, veicinātu neiecietības un diskriminācijas kultūru un mudinātu atkārtot līdzīga rakstura rīcību.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzējs lūdza viņam piešķirt kompensāciju par nemantisko kaitējumu 10 000 EUR apmērā. Par spīti valdības iebildumiem par šīs summas nesamērīgumu, Tiesa piešķīra iesniedzējam viņa lūgto kompensāciju.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts 2024.gada 18.jūlijā un stājās spēkā 2024.gada 18.oktobrī.

8. Lietā *Ždanoka pret Latviju (Nr.2)*¹⁶ savā 2019.gada 1.marta sūdzībā Tiesai iesniedzēja, galvenokārt balstoties uz Konvencijas 1.protokola 3.pantu (tiesības uz brīvām vēlēšanām),¹⁷ apgalvoja, ka pēc Tiesas Lielās palātas 2006.gada 16.marta sprieduma lietā *Ždanoka pret Latviju (Nr.1)*¹⁸ ar Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punktu joprojām noteiktais liegums kandidēt Saeimas vēlēšanās pārkāpa viņas tiesības uz brīvām vēlēšanām.

Pieņemamības stadija:

Visupirms Tiesa secināja, ka iesniedzējas sūdzība par iespējamu Konvencijas 1.protokola 3.panta pārkāpumu nav acīmredzami nepamatota vai noraidāma citu iemeslu dēļ. Līdz ar to Tiesa lēma to izskatīt pēc būtības.

Izskatīšana pēc būtības:

Pievēršoties iesniedzējas sūdzības būtībai, Tiesa atzīmēja, ka lietā nebija strīda, ka iesniedzējas svīturošana no partijas kandidātu saraksta, tādējādi liedzot viņai kandidēt Saeimas vēlēšanās, bija iejaukšanās viņas tiesībās uz brīvām vēlēšanām. Taču Tiesa atzīmēja, ka tādā gadījumā, ja šī iejaukšanās ir noteikta ar likumu, vērsta uz leģitīma mērķa sasniegšanu un samērīga, tā neradīs tiesību pārkāpumu.

Attiecībā uz to, vai iejaukšanās bija noteikta ar likumu, Tiesa pievērsa uzmanību apsvērumam, ka Centrālā vēlēšanu komisija (CVK) savā lēmumā par iesniedzējas svīturošanu no kandidātu saraksta balstījās uz diviem juridiskiem apsvērumiem. Pirmkārt, uz Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punktu, atbilstoši kuram personas, kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojās Latvijas Komunistiskajā partijā, nevar pieteikt par kandidātiem Saeimas vēlēšanās, un, otrkārt, Satversmes tiesas 2018.gada 29.jūnija spriedumu lietā Nr.201725-01,¹⁹ kas, Tiesas ieskatā, sašaurināja minētās normas tvērumu, papildinot to ar jaunu kritēriju. Proti, Tiesa atzīmēja, ka Satversmes tiesa savā spriedumā,

¹⁶ *Ždanoka pret Latviju (Nr.2)* (iesniegums Nr.42221/18), Tiesas 2024.gada 25.jūlija spriedums.

¹⁷ Iesniedzēja sūdzējās arī par Konvencijas 6.panta, 10.panta, 11.panta, kā arī 17.panta pārkāpumu, taču šīs sūdzības Tiesa vai nu noraidīja viena tiesneša sastāvā kā acīmredzami nepamatotas un ārpus Konvencijas normas materiāltiesiskā tvēruma vai arī noraidīja, jo Konvencijas 1.protokola 3.pants ir *lex specialis* Konvencijas 10. un 11.pantam; skatīt Tiesas sprieduma 30. un 63.rindkopu.

¹⁸ *Ždanoka pret Latviju* (iesniegums Nr.58278/00), Tiesas Lielās palātas 2006.gada 16.marta spriedums, sprieduma tulkojums latviešu valodā pieejams: <https://at.gov.lv/downloadetclawfile/484>.

¹⁹ Satversmes tiesas 2018.gada 29.jūnija spriedums Nr.2017-25-01 "Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam".

vērtējot Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punkta atbilstību Satversmei, ņēma vērā apstākli, ka iesniedzēja apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Šajā saistībā Tiesa atsaucās uz savu judikatūru, ka personas tiesību ierobežojumam ir jābūt noteiktam nacionālajās tiesībās un samērojamam ar tiesiskuma principu. Turklāt Tiesa atzīmēja, ka jēdziens “noteikts ar likumu” attiecas arī uz likuma kvalitāti – pieejamību un paredzamību. Tiesa uzsvēra, ka paredzamība nozīmē, ka norma ir pietiekami precīzi formulēta, lai persona varētu paredzēt apstākļus un nosacījumus, kuros amatpersonas piemēro pasākumus, kas ietekmē viņu Konvencijā garantētās tiesības. Tiesa konstatēja, ka lietā nebija strīda par to, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punkta formulējums ir pietiekami skaidrs. Savukārt ar 2018.gada 29.jūnija spriedumu Satversmes tiesa, pievienojot papildu kritēriju, sašaurināja, nevis paplašināja normas tvērumu. Tādēļ Tiesa konstatēja, ka ierobežojums bija pietiekami paredzams un tādējādi atbilda prasībai “noteikts ar likumu”.

Tālāk Tiesa piekrita valdības argumentam, ka iejaukšanās leģitīmais mērķis ir valsts neatkarības, demokrātiskās iekārtas un nacionālās drošības aizsardzība, un, vērtējot ierobežojuma pamatojumu, atsaucās uz Tiesas Lielās palātas atziņām lietā *Ždanoka pret Latviju (Nr.1)*. Savukārt, pievēršoties ierobežojuma samērīgumam, Tiesa norādīja, ka tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojuma mērķis bija nevis sodīt personu, bet gan aizsargāt demokrātisko procesu integritāti. Otrkārt, Tiesa uzsvēra, ka iesniedzējas nesenā rīcība nebija izšķirošs apsvērums, bet nozīme bija tieši viņas politiskajai nostājai brīdī, kad Latvija cīnījās par atjaunotās neatkarības noturēšanu. Treškārt, Tiesa secināja, ka šajā lietā bija pamatoti saistīt partijas rīcību ar tās biedru, īpaši līderu, rīcību, ja vien viņi nav skaidri distancējušies no šīs rīcības, atspēkojot šādu pieeju. Iesniedzēja nekad nebija distancējusies no Latvijas Komunistiskās partijas nedemokrātiskās nostājas nedz 1991.gadā, nedz arī vēlāk. Ceturtkārt, Tiesa atzīmēja, ka Konvencijas 1.protokola 3.pants neliedz valstīm likumā noteikt ierobežojošus pasākumus, kas nacionālajām tiesām ar ierasto kompetenci paredz tiesības tikai izvērtēt, vai noteikta persona ietilpst likuma regulētajā personu grupā. Tādā gadījumā Tiesas uzdevums ir pārbaudīt, vai šāds parlamenta lēmums ir samērīgs, nevis secināt, ka norma ir neatbilstoša tikai tāpēc, ka nacionālajām tiesām nebija tiesību “pilnībā individualizēt” tās piemērošanu konkrētās lietas un personas apstākļos. Turklāt izskatāmās lietas kontekstā iesniedzējai bija iespēja pārsūdzēt CVK lēmumu tiesā, ko viņa arī izdarīja, šajā procesā nespējot atspēkot pret viņu vērstos apgalvojumus.

Papildus Tiesa atzīmēja, ka tā nedarbojas vakuumā un, vērtējot valsts rīcības atbilstību Konvencijai un tās protokoliem, tā ņem vērā lietas kontekstu gan nacionālajā, gan starptautiskajā līmenī. Tiesa uzsvēra, ka kopš 2006.gada, kad Tiesas Lielā palāta pasludināja spriedumu lietā *Ždanoka pret Latviju (Nr.1)*, Latvijas un Eiropas kopējā ģeopolitiskā situācija ir būtiski mainījusies. Tiesa uzsvēra, ka tā nevar neatzīmēt apstākli, ka Latvija ir Krievijas, kas kopš 2008.gada ir iebrukusi Gruzijā un ieguvusi militāru un politisku kontroli pār daļu no Ukrainas teritorijas, kaimiņvalsts. Turklāt Tiesa nevarēja ignorēt arī apsvērumu, ka kopš 2022.gada 24.februāra Krievija īsteno militāru iebrukumu Ukrainā, kā rezultātā kopš 2022.gada 16.marta Krieviju izslēdza no Eiropas Padomes. Lai arī pēdējie notikumi iestājās pēc tam, kad iesniedzēja savu sūdzību Tiesā bija jau iesniegusi, Tiesa uzskatīja, ka to nav iespējams nošķirt no skaidras notikumu ķēdes, kas norisinājās pēc 2006.gada un ir izšķiroši izskatāmās lietas kontekstā.

Tiesa konstatēja, ka Saeima 2007.-2010.gadā, tas ir, pēc Tiesas 2006.gada Lielās palātas sprieduma, Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punktu pārskatīja trīs reizes. Lai arī citos apstākļos Tiesa būtu atzinusi, ka šāda salīdzinoši ierobežota rīcība būtu nepietiekama un, iespējams, ietekmētu izvērtējumu par labu pārkāpuma konstatēšanai, Tiesa šādu secinājumu nevarēja izdarīt konkrētajos un jutīgajos izskatāmās lietas apstākļos. Tiesa

ņēma vērā, ka situāciju Latvijā un Eiropā kopumā vairs nevar raksturot kā stabilu, ko kā būtisku apsvērumu bija ņēmusi vērā Tiesas Lielā palāta 2006.gadā. Tāpat Tiesa ņēma vērā arī to, ka pēc ilgāka laika un izmaiņām Eiropas ģeopolitiskajā situācijā Satversmes tiesa no jauna bija pārskatījusi minētajā normā noteikto ierobežojumu, secinot, ka tas joprojām atbilst Satversmei. Tiesa apstiprināja, ka pēc Tiesas Lielās palātas sprieduma Latvijai bija pamatoti iemesli būt piesardzīgai attiecībā uz savu drošību, teritoriālo integritāti un demokrātisko kārtību. Tāpēc jau iepriekš lietā *Ždanoka pret Latviju (Nr.1)* iezīmētā Latvijas plašā rīcības brīvība, aizsargājot valsts drošību, integritāti un demokrātisko kārtību, šādos apstākļos bija vēl jo plašāka.

Tiesa uzsvēra, ka, lai gan parlamenta loceklim nevar pieprasīt būt lojālam valdībai, šīm personām var izvirzīt prasību būt lojālām valstij, kas aptver cieņu pret valsts konstitūciju, likumiem, institūcijām, neatkarību un teritoriālo integritāti. Tiesa atsaucās uz Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punktu kopsakarā ar Satversmes tiesas sniegto interpretāciju un secināja, ka šī norma liedz personām, kas pēc 1991.gada 13.janvāra aktīvi darbojušās Latvijas komunistiskajā partijā un joprojām rada apdraudējumu Latvijas valsts neatkarībai un demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem, kandidēt Saeimas vēlēšanās. Tiesa atzīmēja, ka atbilstoši subsidiaritātes principam tā neaizvieto nacionālo institūciju, jo īpaši konstitucionālās tiesas, vērtējumu un interpretāciju par nacionālo regulējumu, un, atsaucoties uz Latvijas plašo rīcības brīvību, secināja, ka Latvija rīkojās pamatoti, kad izvēlējās divus iepriekš minētos kumulatīvos kritērijus ierobežojumam kandidēt Saeimas vēlēšanās. Tiesa uzsvēra, ka šie kritēriji ļāva identificēt personas ar īpaši augstu pilsoniskās lojalitātes trūkumu un draudus aizsargātajām vērtībām. Turklāt Tiesa ņēma vērā, ka Latvijas pieeja ir konsekventa un līdzīgi ierobežojumi pastāv arī citās nozīmīgās jomās: pašvaldību deputātu kandidātiem, Valsts prezidentam, Ministru kabineta locekļiem un personām, kas vēlas naturalizēties. Noraidot iesniedzējas argumentus, Tiesa uzsvēra, ka minētais liegums kandidēt Saeimas vēlēšanās nebija pamatots ar to, ka iesniedzēja nepiekrītu valdībai vai tās nostājai, bet gan balstījās objektīvos apsvērumos un iesniedzējas pašas iepriekšējā rīcībā, tostarp paužot atbalstu Krievijas rīcībai Krimas pussalā. Turklāt Tiesa norādīja, ka Saeimas vēlēšanu likumā noteiktais ierobežojums tobrīd neskāra iesniedzējas tiesības būt politiskajās partijās un biedrībās vai kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

Noslēgumā Tiesa pievērsa secināja, ka liegums, ko detalizēti bija noteikusi Saeima, tiesām atstājot uzdevumu tikai pārbaudīt, vai persona pieder noteiktai personu grupai, atbilst Konvencijas 1.protokola 3.panta prasībām. Tiesa norādīja, ka Satversmes tiesa bija sašaurinājusi normas tvērumu, papildinot to ar prasību, ka katra kandidāta radītais apdraudējums tiek individuāli izvērtēts, un norādot, ka CVK ir pilnvaras veikt šādu izvērtējumu. Tiesa atzina, ka CVK lēmumā lietotie formulējumi, atsaucoties uz Drošības policijas²⁰ ikgadējiem pārskatiem un citu valsts drošības iestāžu sniegto informāciju, pirmšķietami varētu šķist pārāk vispārīgi, vērtējot, kuras iesniedzējas darbības, amatpersonu ieskatā, apdraud Latvijas neatkarību un demokrātisko kārtību. Taču, ņemot vērā konkrētos lietas apstākļus un iesniedzējas publicitāti, tai skaitā viņas atbalstu Krievijas rīcībai Krimas pussalā, Tiesa atzina, ka CVK sniegtie iemesli ir pietiekami. Tiesa arī atzīmēja, ka iesniedzēja varēja iesniegt pieteikumu Administratīvajai apgabaltiesai, kas, pastāvot pušu līdztiesībai, konstatēja, ka CVK bija rīkojusies pamatoti un savas kompetences ietvaros. Tādējādi Tiesa atzina, ka iesniedzējai bija nodrošinātas pietiekamas procesuālās garantijas, lai novērstu jebkādu iespējamu patvaļu procesu.

Sprieduma spēkā stāšanās:

²⁰ Šobrīd Valsts drošības dienests.

Tiesas spriedums pasludināts 2025.gada 25.jūlijā un stājās spēkā 2024.gada 25.oktobrī.

9. Lietā **Rutule pret Latviju**²¹ savā 2015.gada 4.oktobra sūdzībā Tiesai iesniedzēja uzskatīja, ka kriminālprocesa ietvaros iesniedzējas dzīvesvietā veiktā kratīšana un viņas datora, kuru iesniedzēja kā juridisko pakalpojumu sniedzēja izmantoja arī darba vajadzībām, izņemšana bija pretrunā viņas Konvencijas 8.pantā garantētajām tiesībām. Iesniedzēja apgalvoja, ka šajā datorā tika glabāta arī ar konkrēto kriminālprocesu nesaistīta konfidenciāla informācija par visiem klientiem, kuriem iesniedzēja bija sniegusi juridisko palīdzību. Iesniedzēja uzskatīja, ka šāda rīcība novedusi pie valsts nesamērīgas iejaukšanās viņas tiesībās uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību. Turklāt viņa uzsvēra, ka viņai pēc datora izņemšanas to ilgstoši neatgriezta atpakaļ, kas apgrūtināja viņas profesionālo darbību.

Pieņemamības stadija:

Iesākumā Tiesa pievērsās valdības lūgumam svītrot lietu no Tiesā izskatāmo lietu saraksta, kā arī iebildumam, ka iesniedzēja nav uzskatāma par cietušo Konvencijas 34.panta izpratnē, jo jautājums, kas ir iesniedzējas sūdzības pamatā, jau ir atrisināts. Proti, valdība argumentēja, ka pēc tam, kad kriminālprocesu uzraugošais prokurors apmierināja iesniedzējas sūdzību daļā un iesniedzēja saņēma datorā esošās informācijas kopiju, iesniedzējas tiesību pārkāpums, ja tāds vispār bijis, jau tika novērsts, un lieta bija atrisināta. Tomēr Tiesa noraidīja valdības argumentus, skaidrojot, ka, lai gan ar uzraugošā prokurora lēmumu iesniedzējai tika atgriezta informācija, kas bija nepieciešama, lai viņa varētu turpināt savu profesionālo darbību, tajā nebija izvērtēts nedz kratīšanas un izņemšanas tiesiskums, nedz arī nodrošināts atlīdzinājums par laiku, kurā viņa nevarēja veikt profesionālo darbību. Proti, Tiesa secināja, ka ar prokurora lēmumu nebija novērstas visas iespējamā pārkāpuma sekas. Secinot, ka iesniedzējas sūdzība nebija noraidāma arī citu iemeslu dēļ, Tiesa nolēma to skatīt pēc būtības.

Izskatīšana pēc būtības:

Pievēršoties iesniedzējas sūdzības būtībai, Tiesa iesākumā atsaucās uz vispārējiem principiem par kratīšanas tiesiskumu no tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību viedokļa, kas iedibināti, piemēram, lietā *Vinks un Ribicka pret Latviju*.²² Tiesa atgādināja, ka, vērtējot to, vai iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību ir pieļaujama, ir jāņem vērā arī tas, vai skartajai personai ir nodrošinātas pietiekamas procesuālās garantijas pret patvaļīgu iejaukšanos jurista un klienta attiecībās. Ņemot vērā šos apsvērumus, Tiesa atzīmēja, ka izskatāmajā lietā nebija strīda par to, ka, izņemot datoru un liedzot piekļūt datorā esošajai informācijai, ir notikusi iejaukšanās iesniedzējas tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību. Tāpat Tiesa norādīja, ka nebija strīda, ka iejaukšanās pamats bija noteikts likumā un iejaukšanās īstenota, lai sasniegtu divus leģitīmos mērķus: novērstu noziedzību un aizsargātu citu cilvēku tiesības. Tiesa secināja, ka pušu viedokļi atšķiras tikai par to, vai šī iejaukšanās bija nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, proti, samērīga.

Izvērtējot to, vai iejaukšanās bija samērīga, Tiesa secināja, ka, atļaujot kratīšanu iesniedzējas dzīvoklī, izmeklēšanas tiesnesis lēmumā norādīja tikai to, ka krimināllietas materiālos esošā informācija rada pamatotas aizdomas, ka iesniedzējas dzīvoklī varētu atrasties priekšmeti un elektroniskās ierīces, kam kriminālprocesā var būt pierādījuma vērtība. Tiesa uzsvēra, ka izmeklēšanas tiesnesis nebija norādījis to, kas krimināllietas

²¹ *Rutule pret Latviju* (iesniegums Nr.58195/16), Tiesas 2024.gada 24.oktobra spriedums.

²² *Vinks un Ribicka pret Latviju* (iesniegums Nr.28926/10), Tiesas 2020.gada 30.maija spriedums.

materiālos pamato šādu secinājumu, ne arī pamatojis to, kādēļ kratīšana ir nepieciešama. Turklāt Tiesa norādīja, ka izmeklēšanas tiesnesis atļauju izdarīt kratīšanu bija formulējis pārāk plaši, jo lēmumā nebija noteikti kritēriji, pēc kuriem varētu izvērtēt to, vai dokumentiem vai priekšmetiem var būt pierādījuma vērtība kriminālprocesā, kas tādējādi noteiktu robežas tam, kādus priekšmetus izmeklētāji drīkst izņemt.²³ Tāpat Tiesa uzsvēra, ka iesniedzēja ir juriste un dators, kā arī tajā esošā informācija, bija nepieciešama, lai viņa varētu sniegt juridisko palīdzību. Taču, lai gan tika izveidota un iesniedzējai izsniegta datorā esošās informācijas kopija, Tiesa nerada skaidrojumu tam, kādēļ šāda kopija izsniegta trīs mēnešus pēc datora izņemšanas.

Visbeidzot Tiesa pievērsās procesuālo garantiju izvērtēšanai. Tiesa secināja, ka Latvijas normatīvajā regulējumā nebija paredzētas specifiskas procesuālās garantijas, kas būtu attiecināmas uz informācijas, kuru iesniedzēja kā juriste iegūst savas profesionālās darbības ietvaros, aizsardzību kratīšanas laikā. Vienlaikus normatīvais regulējums paredzēja izmeklēšanas tiesneša lēmumu par atļauju veikt šādas darbības. Tiesa paskaidroja, ka, lai gan vispārīgi izmeklēšanas tiesneša atļauja īstenot kratīšanu ir uzskatāma par procesuālo garantiju, konkrētajā gadījumā lēmumā netika norādīts tas, ka iesniedzēja ir juriste, un, lai gan izmeklēšanas tiesnesim, izmeklētājam un prokuroram šis fakts bija zināms, tam netika piešķirta nekāda nozīme, vērtējot izņemamo ierīču apjomu, pamatojumu vai to, kurā brīdī ierīces atgriezt iesniedzējai. Tādēļ Tiesa atzina, ka ir pārkāptas iesniedzējas Konvencijas 8.pantā garantētās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzēja savā iesniegumā lūdza Tiesu piešķirt viņai atlīdzinājumu par zaudējumiem 1000 EUR apmērā, kā arī kompensāciju par nemantisko kaitējumu – 15 000 EUR apmērā. Tomēr viņa šos lūgumus vēlāk neiesniedza savā taisnīgas atlīdzības prasībā, kā arī nesniedza nevienu dokumentu, kas pamatotu pieprasīto taisnīgo atlīdzinājumu. Līdz ar to, atsaucoties uz Tiesas Reglamenta 60.punktu, Tiesa noraidīja iesniedzējas lūgumus. Citiem vārdiem, Tiesa kompensāciju iesniedzējai nepiešķīra.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts un stāties spēkā 2024.gada 24.oktobrī.

10. Lietā *Sprūds un citi pret Latviju*²⁴ iesniedzēji savās 2017.gada 5.septembra, 2017.gada 22.novembra un 2018.gada 28.februāra sūdzībās Tiesai apgalvoja, ka viņiem pretēji Konvencijas 5.panta 4.punkta (tiesības uz personisko brīvību un drošību; apcietinājuma tiesiskuma pārbaude) prasībām nebija nodrošinātas tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem, kas pamatoja nepieciešamību viņiem piemērot apcietinājumu. Iesniedzēji apgalvoja, ka šī iemesla dēļ viņiem nebija nodrošinātas tiesības efektīvi pārsūdzēt viņiem piemērotā pirmstiesas apcietinājuma pamatotību, pārkāpjot arī pušu līdztiesības principu.

Izskatīšana pēc būtības:

Tiesa vispirms atgādināja, ka brīvības atņemšana būtiski ietekmē personas tiesības, tādēļ procesam, kura ietvaros tiek izvērtēta apcietinājuma nepieciešamība un pamatotība,

²³ *A contrario, ibidem*, 108. un turpmākās rindkopas; arī *Krieviņa pret Latviju* (iesniegums Nr.31381/17), Tiesas 2025.gada 27.februāra spriedums, 13. un turpmākās rindkopas.

²⁴ *Sprūds un citi pret Latviju* (iesniegumi Nrs.66499/17, 80430/17, 11223/18), Tiesas 2024.gada 24.oktobra spriedums.

jāatbilst ne tikai Konvencijas 5.panta 4.punktam, bet arī vispārējām tiesību uz taisnīgu tiesu prasībām, kas izriet no Konvencijas 6.panta. Tiesa pievienojās valdības apsvērumam, ka izmeklēšanai jābūt efektīvai, kas arī pamato nepieciešamību noteiktu daļu informācijas, kas iegūta izmeklēšanas darbību rezultātā, turēt noslēpumā, tādējādi liedzot personām, kam ir tiesības uz aizstāvību, pieeju lietas materiāliem. Tas ir pieļaujams, lai nodrošinātu, ka šīs personas neietekmē kriminālprocesa gaitu. Tomēr Tiesa uzsvēra, ka šis mērķis nevar attaisnot būtiskus aizstāvības tiesību ierobežojumus. Tiesa paskaidroja, ka informācijai, kas pamato apcietinājuma piemērošanu un ir tieši saistīta ar apcietinājuma tiesiskuma izvērtējumu, ir jābūt pieejamai arī aizstāvības pusei.

Izskatāmajā lietā Tiesa uzsvēra, ka izmeklētāju ierosinājumi iesniedzējiem piemērot apcietinājumu, kas pirms jautājuma izskatīšanas bija izsniegti iesniedzējiem, ietvēra vispārīgu izklāstu par to, kā noziedzīgais nodarījums, iespējams, paveikts. Tomēr Tiesa atzīmēja, ka iesniedzējiem nebija iespējas atspēkot šajos ierosinājumos ietvertos apgalvojumus bez pieejas pierādījumiem, ar kuriem procesa virzītāji tos pamatoja. Tiesa atzīmēja, ka iesniedzēji bija lūguši iespēju iepazīties ar materiāliem, kas pamatoja pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu, tomēr procesa virzītāji šos lūgumus bija noraidījuši. Turklāt tiesas sēdēs, izskatot procesa virzītāju ierosinājumus par pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu un pagarināšanu, izmeklēšanas tiesneši un apelācijas instances tiesa pamatojās tieši uz tiem materiāliem, ar kuriem iesniedzēji bija lūguši iepazīties un attiecībā uz kuriem viņu lūgumi bija noraidīti. Līdz ar to Tiesa secināja, ka šiem materiāliem neapšaubāmi bija nozīmīga loma izmeklēšanas tiesnešu un apelācijas instances tiesas lēmumu par apcietinājuma piemērošanu un pagarināšanu pieņemšanā. Lai arī izmeklētājiem, izmeklēšanas tiesnešiem un apelācijas instances tiesai minētie materiāli bija pieejami, to saturs nebija pieejams ne iesniedzējiem, ne viņu aizstāvjiem. Šo apsvērumu vadīta Tiesa atzina, ka aizstāvības pusei nebija nodrošinātas tiesības efektīvi atspēkot tiesībsargājošo iestāžu un tiesu secinājumus par apcietinājuma nepieciešamību un pamatotību. Līdz ar to Tiesa secināja, ka iesniedzēju kriminālprocesos nebija ievērots pušu līdztiesības princips, un atzina, ka ir pieļauts Konvencijas 5.panta 4.punkta pārkāpums.

Piešķirtā kompensācija:

Divi no iesniedzējiem šajās lietās lūdza viņiem piešķirt kompensāciju 10 000 EUR apmērā katram par nemantisko kaitējumu. Šim lūgumam iebilda valdība, norādot, ka pārkāpuma konstatēšana būtu pietiekams atlīdzinājums iesniedzējiem konkrētās lietas apstākļos. Ņemot vērā šos apsvērumus, Tiesa uzskatīja, ka nav iespējams noteikt un tāpēc tā nevar spekulēt, vai iesniedzējiem būtu piemērots un pagarināts pirmstiesas apcietinājums, ja viņiem būtu bijusi nodrošināta iespēja iepazīties ar tiem krimināllietas materiāliem, kas pamatoja šo apcietinājumu. Turklāt attiecībā uz iesniedzēju apgalvojumu, ka procesuālo garantiju trūkums viņiem radīja trauksmi, Tiesa norādīja, ka šīs lietas konkrētajos apstākļos pārkāpuma konstatēšana ir pietiekama taisnīga atlīdzība.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts un stājās spēkā 2024.gada 24.oktobrī.

11. Lietā **Timofejevs pret Latviju**²⁵ Tiesa vērtēja situāciju, kurā Jūrmalas pašvaldības policijas darbinieki aizdomās par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā apturēja iesniedzēja automašīnu. Pašvaldības policijas darbinieki uz notikuma vietu izsauca Valsts policiju, tikmēr iesniedzēju, gaidot Valsts policijas pārstāvju ierašanos, uz divām stundām ievietoja

²⁵ *Timofejevs pret Latviju* (iesniegums Nr.15062/21), Tiesas 2024.gada 24.oktobra spriedums.

pašvaldības policijas transportlīdzeklī. Par šo faktu Jūrmalas pašvaldības policijas darbinieki nesagatavoja administratīvās aizturēšanas protokolu. Divas stundas vēlāk ieradās Valsts policijas pārstāvji, kuri sagatavoja administratīvā pārkāpuma protokolu. Ar galīgo spriedumu Rīgas apgabaltiesa atzina, ka iesniedzējs izdarīja Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 149.¹⁵ panta ceturtajā daļā paredzēto administratīvo pārkāpumu, t.i., vadīja transportlīdzekli alkohola reibumā. Tomēr savā 2021.gada 12.marta sūdzībā Tiesai iesniedzējs apgalvoja, ka pašvaldības policijas darbinieki pārkāpa viņa Konvencijas 5.panta 1.punktā garantētās tiesības, aizturot viņu transportlīdzeklī uz divām stundām, par to nesagatavojot aizturēšanas protokolu.

Pieņemamības stadija:

Tiesa vērtēja valdības izvirzītos argumentus par to, kādēļ iesniedzēja sūdzība būtu noraidāma. Proti, valdība argumentēja, ka iesniedzējs nav izsmēlis divus nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus: (1) atbilstoši Administratīvā procesa likuma normām apstrīdējis pašvaldības policijas darbinieku faktisko rīcību un (2) vērsies Satversmes tiesā, lūdzot to izvērtēt likuma “Par policiju” 19.panta ceturtās daļas atbilstību Satversmei. Pievēršoties pirmajam tiesību aizsardzības līdzeklim, Tiesa norādīja, ka tā jau iepriekš nav atzinusi šo tiesību aizsardzības līdzekli par efektīvu attiecībā uz personu sūdzībām par iespējami prettiesisku aizturēšanu, turklāt Tiesa atzīmēja, ka valdības sniegtie nacionālo tiesu prakses piemēri attiecās uz situācijām, kad pašvaldības policijas darbinieku rīcība acīmredzami pārsniedza procesuālo darbību robežas. Savukārt attiecībā uz valdības atsauci uz Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu Tiesa norādīja, ka nekas neliecina par to, ka šis tiesību aizsardzības līdzeklis būtu bijis efektīvs situācijā, kad nacionālajā līmenī pārkāpums nav konstatēts pamatprocesa ietvaros. Attiecībā uz valdības argumentu, ka iesniedzējam bija jāvērsās Satversmes tiesā, Tiesa atzina, ka izskatāmā lieta attiecas uz tiesību normu interpretāciju un piemērošanu, tādēļ piedāvātais tiesību aizsardzības līdzeklis, kas paredz izvērtēt normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, nevis to piemērošanu un interpretāciju, nebūtu bijis efektīvs. Līdztekus Tiesa secināja, ka iesniedzēja sūdzība nav acīmredzami nepamatota vai noraidāma citu iemeslu dēļ, nolemjot iesniedzēja sūdzību skatīt pēc būtības.

Izskatīšana pēc būtības:

Sākumā Tiesa par pierādītu atzina, ka iesniedzējam 2020.gada 27.martā, atrodoties pašvaldības policijas transportlīdzeklī, bija ierobežota personiskā brīvība. Proti, bija noticis Konvencijas 5.pantā garantēto tiesību aizskārums. Savā vērtējumā Tiesa plaši atsaucās uz secinājumiem lietā *Zelčs pret Latviju*,²⁶ kurā apkopoti vispārējie Tiesas judikatūrā izstrādātie principi, atbilstoši kuriem vērtē, vai notikusi personas brīvības atņemšana un vai tā notikusi atbilstoši Konvencijas 5.panta prasībām. Tiesa atgādināja, ka Konvencijas 5.panta 1.punkts noteic, ka aizturēšanai ir jānotiek atbilstoši likumam. Proti, Konvencija norāda uz pienākumu rīkoties atbilstoši nacionālajām materiālajām un procesuālajām tiesību normām.

Pievēršoties lietas faktiem, Tiesa nepiekrita valdības apgalvojumam, ka konkrētajā gadījumā aizturēšanas protokols nebija nepieciešams. Tiesa uzsvēra, ka tās judikatūrā ir vairākkārt norādīts, ka nedokumentēta personas aizturēšana ir Konvencijas 5.pantā garantēto tiesību neievērošana un atklāj vismagāko šīs normas pārkāpumu. Turklāt Tiesa, atsaucoties uz savu labi iedibināto judikatūru, norādīja, ka situācija, ka nav reģistrēta informācija par iesniedzēja aizturēšanas datumu, laiku, vietu, vārdu, aizturēšanas

²⁶ *Zelčs pret Latviju* (iesniegums Nr.65367/16), Tiesas 2020.gada 20.februāra spriedums, 40.-41.rindkopa.

iesmesliem, kā arī aizturēšanas veicēju, neatbilst Konvencijas 5.panta mērķim. Tiesa ņēma vērā valdības argumentu, ka pašvaldības policijas darbinieki nebija tiesīgi uzsākt administratīvā pārkāpuma procesu. Vienlaikus Tiesa norādīja, ka iesniedzēja aizturēšana netika pienācīgi dokumentēta un uzsvēra, ka tāda valsts prakse neatkarīgi no aizturēšanas ilguma vai pamata neatbilst Konvencijas 5.pantam. Līdz ar to Tiesa secināja, ka 2020.gada 27.martā, uz divām stundām aizturot iesniedzēju pašvaldības policijas transportlīdzekli un šo faktu pienācīgi nedokumentējot aizturēšanas protokolā, Latvija pārkāpa iesniedzēja tiesības uz personisko brīvību un drošību.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzējs lūdza viņam piešķirt kompensāciju par nemantisko kaitējumu 3 000 EUR apmērā. Savukārt valdība iebilda, norādot, ka šāda prasība ir nepamatota un pārmērīga. Tiesa, balstoties uz taisnīguma apsvērumiem, piešķīra iesniedzējam 650 EUR kompensāciju par nemantisko kaitējumu.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums tika pasludināts un stājās spēkā 2024.gada 24.oktobrī.

12. Lietā **N.B. pret Latviju**²⁷ Tiesa vērtēja sūdzības par iesniedzējas dzīvokli, kur viņa sniedza arī grāmatvedības un juridiskos pakalpojumus, izdarīto kratīšanu un dažādu priekšmetu izņemšanu. Proti, savā 2017.gada 7.septembra sūdzībā Tiesai iesniedzēja apgalvoja, ka augšminētā kratīšana un priekšmetu izņemšana bija valsts nesamērīga iejaukšanās viņas tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, jo izņemtajā datorā atradās ar iesniedzējas privāto dzīvi saistīta informācija, kas nebija saistīta ar viņas darbu grāmatvedības un juridisko pakalpojumu jomā. Turklāt iesniedzēja apgalvoja, ka viņai ilgstoši izņemto ierīci neatgrieza, kā arī neizsniedza uz tās glabātās informācijas kopiju, lai viņa varētu turpināt savu profesionālo darbību. Šo iemeslu dēļ iesniedzēja uzskatīja, ka ir pārkāpts Konvencijas 8.pants.

Pieņemamības stadija:

Iesākumā Tiesa pievērsās valdības iebildumiem pret sūdzības pieņemamību izskatīšanai pēc būtības. Valdība argumentēja, ka iesniedzēja savā iesniegumā sūdzējās par prettiesisku piekļuvi viņas personas datiem, nevis par to, ka viņai netika atdots dators. Tā kā izmeklētājiem neizdevās iegūt datorā esošo informāciju, jo tā bija kriptēta, valdība norādīja, ka iesniedzējas vēlāk formulētais apgalvojums, ka datora neatdošana pati par sevi veidoja tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumu, ir ārpus iesniedzējas sākotnējo sūdzību tvēruma un būtu noraidāma. Turklāt, ievērojot, ka nekāda informācija no iesniedzējas datora netika iegūta, valdība argumentēja, ka iespējamais iesniedzējas tiesību aizskārums ir maznozīmīgs. Tiesa valdības iebildumus noraidīja, secinot, ka iesniedzēja bija sūdzējusies arī par datora neatdošanu un, ņemot vērā datora neatdošanas ilgumu, nevar uzskatīt, ka iespējamais viņas tiesību aizskārums būtu maznozīmīgs.

Izskatīšana pēc būtības:

Vērtējot sūdzību pēc būtības, Tiesa iesākumā atsaucās uz tās judikatūrā izvirzītajiem vispārējiem principiem, atbilstoši kuriem vērtē, vai kratīšana notikusi atbilstoši Konvencijas 8.pantā garantētajām tiesībām, kas iedibināti, piemēram, lietā *Vinks un*

²⁷ *N.B. pret Latviju* (iesniegums Nr.67101/17), Tiesas 2024.gada 24.oktobra spriedums.

Ribicka pret Latviju.²⁸ Tiesa atgādināja, ka, vērtējot to, vai iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību ir pieļaujama, ir jāņem vērā tas, vai iejaukšanās pamats bija noteikts likumā, vai iejaukšanās īstenota leģitīma mērķa sasniegšanai un bija nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Pievēršoties konkrētās lietas faktiem, Tiesa atzīmēja, ka tā nevar izvērtēt to, kāda veida informācija tika uzglabāta iesniedzējas datorā. Tomēr Tiesa norādīja, ka nav šaubu par to, ka kompetentās iestādes iesniedzējai datoru neatgrieza vairāk nekā 15 mēnešus. Neatkarīgi no tā, vai datorā tika uzglabāta ar iesniedzējas darbu vai privāto dzīvi saistīta informācija, datora trūkums ietekmēja gan viņas privāto, gan profesionālo dzīvi. Tādēļ Tiesa secināja, ka ir notikusi iejaukšanās iesniedzējas tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, ko aizsargā Konvencijas 8.pants. Tiesa norādīja, ka lietā nebija strīda par to, ka iesniedzējas tiesību aizskārumam bija likumā noteikts pamats, ne arī par to, ka iejaukšanās veikta leģitīmu mērķu dēļ. Līdz ar to bija nepieciešams izvērtēt tikai to, vai iejaukšanās bija samērīga.

Pievēršoties samērīguma izvērtējumam, Tiesa, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma dabu un iesniedzējas saistību ar kapitālsabiedrību, kuras rīcība bija kriminālprocesa priekšmets, secināja, ka izmeklēšanas tiesnesis izdeva atļauju īstenot kratīšanu, balstoties uz saprātīgām aizdomām. Tiesa uzskatīja, ka, lai gan izmeklēšanas tiesneša lēmuma tvērums bija plašs un nebija detalizēti aprakstīts tas, kurus priekšmetus un dokumentus var izņemt, atļauja pietiekami precīzi noteica robežas tam, kādas lietas var tikt izņemtas. Proti, tiesneša lēmumā bija skaidri norādīts, ka var izņemt tikai tādus dokumentus un priekšmetus, kas saistīti ar kapitālsabiedrībām, kuru rīcība bija kriminālprocesa priekšmets, un lietas, kurām kriminālprocesā var būt pierādījuma vērtība. Tiesa atzina, ka šis izmeklēšanas tiesneša lēmuma formulējums aptver arī iespēju izņemt iesniedzējas datoru. Tomēr Tiesa uzskatīja, ka jautājums par datora ilgstošu neatgriešanu iesniedzējai ir izvērtējams atsevišķi no datora izņemšanas. Šajā ziņā, lai gan Tiesa piekrita, ka kratīšanas laikā var nebūt praktiski iespējams veikt datora apskati un ekspertīzi, tā secināja, ka valdība nebija sniegusi pietiekamus skaidrojumus tam, kādēļ dators netika atdots 15 mēnešus, un pamatojusi, ar kādām grūtībām piekļūt datorā esošajai informācijai iestādes saskarās. Tāpat Tiesa uzsvēra, ka datoru iesniedzējai neatgrieza arī pēc tam, kad tiesu izmeklēšanas eksperti bija secinājuši, ka datorā esošajai informācijai praktiski nav iespējams piekļūt, jo tā bija kriptēta. Ņemot vērā šos apsvērumus, Tiesa secināja, ka iejaukšanos iesniedzējas tiesībās nevar uzskatīt par samērīgu, tādējādi konstatējot Konvencijas 8.panta pārkāpumu.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzēja lūdza Tiesu piešķirt viņai 10 000 EUR kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu, kas radies ar Konvencijas 8.panta pārkāpumu, kā arī atlīdzināt 28,04 EUR par tiesāšanās izdevumiem. Pret šīm summām iebilda valdība, norādot, ka tās ir nesamērīgas un nepamatotas. Tiesa, pamatojoties uz taisnīguma apsvērumiem, piešķīra iesniedzējai kompensāciju par nemantisko kaitējumu 4 000 EUR apmērā, kā arī atlīdzību par tiesāšanās izdevumiem 28,04 EUR apmērā.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums pasludināts un stājās spēkā 2024.gada 24.oktobrī.

II.2.LĒMUMI²⁹

²⁸ *Vīns un Ribicka pret Latviju* (iesniegums Nr.28926/10), Tiesas 2020.gada 30.maija spriedums.

²⁹ Atšķirībā no Tiesas spriedumiem, kuru pasludināšanas datums, nevis pieņemšanas datums, ir noteicošais, Tiesas lēmumi Tiesas tiešsaistes datubāzē HUDOC tiek kārtoti pēc to pieņemšanas datuma, lai gan faktiski

13. Lietā *Jurgileviča un Poļakovs pret Latviju*³⁰ savos 2016.gada 8.februāra un 2016.gada 9.septembra iesniegumos Tiesai iesniedzēji, atsaucoties uz Konvencijas 8.pantā gan atsevišķi, gan kopsakarā ar 14.pantā garantētajām tiesībām, sūdzējās, ka likumā noteiktais absolūtais aizliegums tikt nodarbinātiem kā skolotājiem tāpēc, ka viņi iepriekš sodīti par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, esot bijis nesamērīgs. Savās sūdzībās iesniedzēji vērsa uzmanību, ka 2015.gadā, tas ir, pēc grozījumiem Izglītības likuma 50.pantā un uz tā pamata izstrādātajos Ministru kabineta noteikumos iesniedzējus atbrīvoja no amata, jo tobrīd spēkā esošā Izglītības likuma redakcija liedza personām, kuras ir bijušas notiesātas par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, strādāt par skolotājiem. Iesniedzēji uzskatīja, ka ierobežojums bija nesamērīgs, apstrīdētās normas neparedzēja tās piemērotājiem iespēju veikt individuālu izvērtējumu, kā arī viņu atbrīvošana no amata bija diskriminējoša.

Šajā lietā Tiesa, balstoties uz valdības argumentāciju, iesniedzēju sūdzības noraidīja, jo nebija izsmelti nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi. Proti, Tiesa ņēma vērā, ka abi iesniedzēji bija vairākkārt nesekmīgi vērsušies Satversmes tiesā. Tādēļ Tiesa atsaucās uz savu iepriekšējo judikatūru lietās *Ēcis pret Latviju*,³¹ *Liepiņš pret Latviju*,³² *Gubenko pret Latviju*,³³ *Svārpstons un citi pret Latviju*,³⁴ kurās tā jau iepriekš ir vērtējusi konstitucionālās sūdzības Satversmes tiesā kā nacionālā tiesību aizsardzības līdzekļa efektivitāti. Ievērojot šos piemērus, Tiesa atgādināja, ka situācijās, kad Satversmes tiesa atsakās ierosināt lietu nepietiekama juridiskā pamatojuma dēļ, Tiesa vērtē Satversmes tiesas lēmumā ietvertu pamatojumu. Tā, ja Satversmes tiesa, atsakoties ierosināt lietu juridiskā pamatojuma trūkuma dēļ, sniedz kaut daļēju vērtējumu par personas sūdzību būtību, Tiesa secinās, ka persona ir izsmēlusi nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Tiesa atzīmēja, ka izskatāmajā lietā, atsakoties ierosināt lietu attiecībā uz pirmās iesniedzējas konstitucionālajām sūdzībām, Satversmes tiesa nebija atsaukusies uz juridiskā pamatojuma trūkumu, bet gan uz to, ka iesniedzējas pirmā sūdzība neatbilda Satversmes tiesas likumā noteiktajām prasībām, bet otrajā sūdzībā izklāstītie apsvērumi nebija mainījušies salīdzinājumā ar pirmo sūdzību. Satversmes tiesa arī nebija vērtējusi pirmās iesniedzējas sūdzību pēc būtības. Tiesa norādīja, ka šādā situācijā ierasti Tiesa atzītu, ka pirmā iesniedzēja nav izsmēlusi tiesību aizsardzības līdzekļus. Tomēr, ņemot vērā, ka, Tiesas ieskatā, Satversmes tiesas pamatojums šādam secinājumam nebija pilnīgi skaidrs, atbildot uz pirmās iesniedzējas sūdzībās ietvertajiem argumentiem, Tiesa vērtēja Satversmes tiesas argumentāciju dziļāk. Tiesa atzīmēja, ka pirmajai iesniedzējai nevarēja rasties tiesiskā palāvība, ka pēc 2012.gada grozījumiem Izglītības likumā viņa varētu turpināt strādāt par skolotāju, jo aizliegums personām, kuras notiesātas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un nav rehabilitētas, strādāt par skolotāju citā redakcijā Izglītības likumā bija jau kopš 1998.gada. Turklāt šī norma neparedzēja normas piemērotājam veikt izvērtējumu attiecībā uz konkrētas personas situāciju. Tāpēc, lai arī Satversmes tiesa nebija vērtējusi, vai šajā lietā bija notikusi iejaukšanās pirmās iesniedzējas tiesībās, Tiesa norādīja, ka Satversmes tiesas secinājums par pamatojuma trūkumu pirmās iesniedzējas konstitucionālajā sūdzībā attiecībā uz šo aspektu nebija patvaļīgs vai acīmredzami nepamatots. Tāpat Tiesa piekrita Satversmes tiesas secinājumam, ka pirmā iesniedzēja savā

lēmumi tiek pasludināti aptuveni trīs līdz četras nedēļas vēlāk. Tādēļ šajā pielikumā ir norādīti gan lēmumu pieņemšanas, gan pasludināšanas datumi. Tiesas lēmumi stājas spēkā to pasludināšanas dienā.

³⁰ *Jurgileviča un Poļakovs pret Latviju* (iesniegumi Nrs.8430/16 un 54460/16), Tiesas 2023.gada 12.decembra lēmums, pasludināts 2024.gada 18.janvārī.

³¹ *Ēcis pret Latviju* (iesniegums Nr.12879/09), Tiesas 2019.gada 10.janvāra spriedums.

³² *Liepiņš pret Latviju* (iesniegums Nr.24827/16), Tiesas 2022.gada 31.marta lēmums.

³³ *Gubenko pret Latviju* (iesniegums Nr.6674/06), Tiesas 2015.gada 3.novembra lēmums.

³⁴ *Svārpstons un citi pret Latviju* (iesniegums Nr.14976/05), Tiesas 2016.gada 6.decembra lēmums.

sūdzībā nebija pienācīgi pamatojusi, kāpēc prasība vispārējās jurisdikcijas tiesā nebija efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis viņas gadījumā. Proti, lai gan Satversmes tiesa vēlāk bija secinājusi, ka situācijā, kad personu atbrīvo no darba tiesiskajām attiecībām, pamatojoties uz Izglītības likuma 50.panta 1.punktu, nebija citu tiesību aizsardzības līdzekļu kā konstitucionālā sūdzība, šajā lietā iesniedzējas darba tiesiskās attiecības tika izbeigtas, pamatojoties uz vienošanos. Tādējādi, lai arī Tiesa atzīmēja, ka tai ir šaubas par to, vai vēršanās vispārējās jurisdikcijas tiesā pirmās iesniedzējas situācijā būtu bijis efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis, bez Satversmes tiesas vērtējuma par šo jautājumu Tiesa nevēlējās spekulēt. Līdz ar to Tiesa secināja, ka, lai arī Satversmes tiesa nebija izmantojusi iespēju atbildēt uz visiem pirmās iesniedzējas konstitucionālajās sūdzībās ietvertajiem apsvērumiem, pirmā iesniedzēja nebija izsmēlusi viņai pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus, jo nebija iesniegusi pienācīgu konstitucionālo sūdzību, bet atkārtotajā sūdzībā – nebija novērsusi Satversmes tiesas identificētās nepilnības, tādējādi neizsmēlot nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Savukārt, pievēršoties otrā iesniedzēja sūdzībām, Tiesa vispirms norādīja, ka Satversmes tiesa atteicās ierosināt lietu, pamatojot šo lēmumu ar apsvērumu, ka šī iesniedzēja pirmajai konstitucionālai sūdzībai bija nepietiekams juridiskais pamatojums, bet otrai – jo sūdzībā ietvertais juridiskais pamatojums nebija mainījies. Ņemot vērā tās subsidiāro lomu, Tiesa piekrita Satversmes tiesas secinājumiem, ka otrais iesniedzējs sūdzībās nebija ietvēris pietiekamu juridisko pamatojumu. Proti, Tiesa ņēma vērā, ka otrais iesniedzējs savā argumentācijā nebija vērtējis divus būtiskus elementus, kuru analīze saskaņā ar Satversmes tiesas judikatūru ir obligāta; viņš nebija sniedzis argumentāciju par to, vai viņa piedāvātais alternatīvais līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai sasniegtu šo mērķi tādā pašā līmenī, kā arī vai sabiedrības gūtais labums no noteiktā ierobežojuma ir lielāks nekā iesniedzēja tiesību aizskārums. Tādēļ Tiesa secināja, ka arī otrais iesniedzējs nebija izsmēlis viņam pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus un noraidīja viņa sūdzību.

14. Lietā **Konoplianko pret Latviju**³⁵ savā 2015.gada 11.jūnijā iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzēja, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1.punktā (tiesības uz pieeju tiesai) atsevišķi un kopsakarā ar Konvencijas 13.pantu (efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi), apgalvoja, ka ir pārkāptas viņas tiesības uz pieeju tiesai, lai pieprasītu kompensāciju par viņai laupīšanas rezultātā nodarīto kaitējumu. Iesniedzējas ieskatā, noziedzīga nodarījuma izdarītājs netika noskaidrots nekvalitatīvas izmeklēšanas dēļ. Turklāt iesniedzēja apgalvoja, ka viņai nebija pieejami efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi, lai sūdzētos par izmeklēšanas ilgumu.

Pievēršoties iesniedzējas sūdzībai par Konvencijas 6.panta 1.punkta iespējamu pārkāpumu, Tiesa piekrita valdībai, ka iesniedzējas sūdzība neietilpst šīs normas materiāltiesiskajā tvērumā. Tiesa paskaidroja, ka Konvencijas 6.panta 1.punkts tā autonomajā civiltiesiskajā aspektā ir piemērojams, ja ir strīds par personas civilajām tiesībām vai pienākumiem un procesa rezultāts attiecībā uz šīm tiesībām vai pienākumiem ir izšķirošs. Tiesa norādīja, ka konkrētajā lietā Valsts policija veica izmeklēšanu, lai noskaidrotu noziedzīga nodarījuma izdarītāju, taču identificēt šo personu neizdevās. Turklāt Tiesa atsaucās uz prokurora izdarītajiem secinājumiem, ka izmeklēšanā nebija nepamatotas vilcināšanās un vienīgais iemesls, kādēļ kriminālprocesu nebija iespējams turpināt, bija tas, ka izmeklēšanas laikā nevarēja noskaidrot iespējamo pārkāpēju. Ievērojot minēto, Tiesa secināja, ka Konvencijas 6.panta 1.punkts šajā lietā nav piemērojams, jo pirmstiesas kriminālprocess bija vērsts uz nodarījuma izmeklēšanu, nevis par kādām iesniedzējas “civilajām tiesībām un pienākumiem”. Turklāt Tiesa atzīmē, ka iesniedzēja atbilstoši likumam “Par valsts

³⁵ *Konoplianko pret Latviju* (iesniegums Nr.28535/15), Tiesas 2024.gada 25.janvāra lēmums, pasludināts 2024.gada 15.februārī.

kompensāciju cietušajiem” bija saņēmusi kompensāciju 450 LVL (~ 640,29 EUR) apmērā. Minēto apsvērumu dēļ Tiesa iesniedzējas sūdzību par iespējamu Konvencijas 6.panta 1.punkta pārkāpumu noraidīja, jo tā bija ārpus Konvencijas 6.panta 1.punkta materiāltiesiskā tvēruma.

Turpinājumā Tiesa pievērsās iesniedzējas sūdzībai par Konvencijas 13.panta kopsakarā ar Konvencijas 6.panta 1.punktu iespējamo pārkāpumu. Visupirms Tiesa atgādināja, ka Konvencijas 13.pants garantē tiesības uz efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem saistībā ar personas sūdzībām par iespējamajiem Konvencijas pārkāpumiem. Tiesa norādīja, ka dalībvalstīm ir zināma rīcības brīvība attiecībā uz veidu, kādā tās nodrošina šī pienākuma izpildi, tomēr nacionālajā līmenī ir jābūt pieejamiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, kas ļautu kompetentai valsts iestādei izskatīt personas sūdzību un piešķirt atbilstošu kompensāciju. Atbilstoši šiem principiem un piekrītot valdībai, ka Konvencijas 13.pants ir piemērojams tikai tad, ja personas sūdzība par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekļu trūkumu ir sasaistīta ar citu Konvencijā garantētās tiesības iespējamo pārkāpumu, Tiesa uzskatīja, ka šajā lietā iesniedzējai nebija “pamatotas prasības”, jo viņas sūdzību par Konvencijas 6.panta 1.punkta pārkāpumu Tiesa jau bija noraidījusi kā esošu ārpus Konvencijas 6.panta 1.punkta materiāltiesiskā tvēruma, tādējādi noraidot arī iesniedzējas otro sūdzību.

15. Lietā *Kotoviča un citi pret Latviju*³⁶ savās 2016.gada 22.jūnijā iesniegtajās sūdzībās Tiesai iesniedzēji, atsaucoties uz Konvencijas 1.protokola 1.pantā (tiesības uz īpašumu) garantētajām tiesībām, apgalvoja, ka viņiem nepamatoti atņemtas īpašuma tiesības uz bēniņu telpām daudzdzīvokļu mājā. Iesniedzēji sūdzības pamatoja ar nacionālo tiesu nolēmumiem, ar kuriem strīdus bēniņu telpu kā mākslinieka darbnīcas privatizācija atzīta par nelikumīgu, noslēgtie atsavināšanas līgumi par spēkā neesošiem un bēniņu telpas – par dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašnieku kopīpašuma daļu.

Savā lēmumā Tiesa piekrita valdībai, ka iesniedzēju sūdzības nav pieņemamas izskatīšanai pēc būtības, jo uz tām attiecas Latvijas 1997.gada 27.jūnijā iesniegtā atruna par Konvencijas 1.protokola 1.panta piemērošanu. Atbilstoši šai atrunai Konvencijas 1.protokola 1.pants neattiecas uz īpašuma reformu, kas regulē Padomju Sociālistisko Republiku Savienības veiktās aneksijas laikā nacionalizēto, konfiscēto, kolektivizēto vai citādā veidā nelikumīgi ekspropriēto īpašumu atdošanu vai kompensācijas izmaksu bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī lauksaimniecības uzņēmumu, zvejnieku kolhozu un valsts un pašvaldību īpašumu privatizāciju. Tiesa atzīmēja, ka lietā *Kozlova un Smirnova pret Latviju*³⁷ tā jau atzina, ka Latvijas atruna atbilst Konvencijas 57.panta prasībām. Tādēļ, atsaucoties uz saviem secinājumiem lietā *Liepājnieks pret Latviju*,³⁸ Tiesa atgādināja, ka atrunas piemērošanai konkrētā lietā jāizpildās diviem priekšnoteikumiem. Tiesai ir jāpārliedzinās, ka (1) nacionālās tiesvedības ietvaros tiesas piemēroja atrunā uzskaitītos likumus un (2) strīda priekšmets bija atrunā iekļauto vienību vai īpašumu privatizācija.

Apskatot pirmo kritēriju, Tiesa atsaucās uz Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014.gada 13.marta spriedumu šajā lietā un atzīmēja, ka tiesvedības pamatā bija bēniņu telpu kā mākslinieka darbnīcas privatizācija, kuru prasību cēlušie dzīvokļu īpašnieki uzskatīja par nelikumīgu un kas samazināja katram dzīvokļu īpašniekam piekritošā dzīvojamās mājas kopīpašuma daļu. Turklāt Tiesa atzīmēja, ka minētais secinājums ir

³⁶ *Kotoviča un citi pret Latviju* (iesniegumi Nrs.37536/16, 37570/16, 37579/16), Tiesas 2024.gada 20.februāra lēmums, pasludināts 2024.gada 14.martā.

³⁷ *Kozlova un Smirnova pret Latviju* (iesniegums Nr.57381/00), Tiesas 2001.gada 23.oktobra lēmums.

³⁸ *Liepājnieks pret Latviju* (iesniegums Nr.37586/06), Tiesas 2010.gada 2.novembra lēmums.

attiecināms uz visiem trim iesniedzējiem neatkarīgi no tā, ka viens no iesniedzējiem ieguva īpašuma daļu jau pēc privatizācijas procesa pabeigšanas. Tiesa piekrita šim Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas secinājumam, norādot, ka nacionālajām tiesām ir labākas iespējas noskaidrot lietas faktiskos apstākļus un interpretēt valsts tiesību aktus. Līdz ar to Tiesa secināja, ka pirmais priekšnoteikums ir izpildījies. Pievēršoties otrajam priekšnoteikumam, Tiesa konstatēja, ka savā prasībā pret iesniedzējiem dzīvokļu īpašnieki atsaucās uz likumu “Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”, kas ir norādīts Latvijas atrunā. Turklāt šī likuma normas nacionālās tiesas bija piemērojušas arī lietu izskatīšanas gaitā. Ņemot vērā minēto, Tiesa secināja, ka konkrētajā lietā izpildās arī otrais priekšnoteikums Latvijas atrunas piemērošanai. Attiecīgi, Tiesa secināja, ka iesniedzēju sūdzības par iespējamu Konvencijas 1.protokola 1.panta pārkāpumu nav pieņemamas izskatīšanai pēc būtības, jo tās Latvijas atrunas dēļ bija ārpus šīs normas materiāltiesiskā tvēruma.

16. Lietā *Duarte Agostinho un citi pret Portugāli un 32 citām valstīm*³⁹ savās 2020.gada 7.septembrī iesniegtajās sūdzībās seši jaunieši no Portugāles apgalvoja, ka valstis-atbildētājas⁴⁰ nav rīkojušās pietiekami, lai novērstu klimata pārmaiņu rezultātā radīto un nākotnē sagaidāmo nopietno ietekmi uz viņu tiesībām. Iesniedzēji uzskatīja, ka tādējādi šīs valstis ir pārkāpušas viņu Konvencijas 2.pantā (tiesības uz dzīvību), 3.pantā, 8.pantā un 13.pantā garantētās tiesības.

Sākumā Tiesas Lielā palāta pievērsās Latvijas un citu valstu-atbildētāju izvirzītajiem apsvērumiem, kādēļ iesniedzēju sūdzības nebūtu pieņemamas izskatīšanai pēc būtības. Pirmkārt, valstis norādīja, ka iesniedzēji nav bijuši valstu-atbildētāju jurisdikcijā, izņemot Portugāli, kur iesniedzēji dzīvoja. Otrkārt, valstis argumentēja, ka iesniedzēji nebija uzskatāmi par iespējama Konvencijas pārkāpuma cietušajiem, jo sūdzības bija drīzāk uzskatāmas par sūdzībām vispārības labā (*actio popularis*). Treškārt, valdības uzsvēra, ka iesniedzēji nevienā no valstīm nebija izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Ceturtkārt, valdības argumentēja, ka iesniedzēju sūdzības acīmredzami bija ārpus attiecīgo Konvencijas normu materiāltiesiskā tvēruma. Latvija un citas valstis-atbildētājas atzina, ka klimata pārmaiņu radītais apdraudējums ir acīmredzams un nepieciešamība valstīm veikt nekavējošus pasākumus, lai to novērstu, ir skaidra, tomēr iesniedzēju sūdzības acīmredzami bija noraidāmas, jo tās ne tikai nebija 32 valstu jurisdikcijā, bet tās bija iesniegtas pretēji Konvencijas sistēmā izvirzītajiem pieņemamības kritērijiem.

Vispirms Tiesa noraidīja iesniedzēju sūdzības pret Ukrainu, jo iesniedzēji tās bija atsaukuši un nebija citu iemeslu, kas pieprasītu lietas turpmāku izskatīšanu. Savukārt attiecībā uz iesniedzēju sūdzību pret Krieviju Tiesa secināja, ka tai ir kompetence izskatīt sūdzības pret Krieviju par laika periodu līdz 2022.gada 16.septembrim, taču sūdzības, kas saistītas ar periodu pēc šī datuma, ir ārpus Tiesas temporālās jurisdikcijas (*ratione temporis*). Ņemot vērā, ka Krievija pārstāja būt Konvencijas dalībvalsts 2022.gada 16.septembrī, sūdzības, kas skar jautājumus par faktiem vai iespējamajiem pārkāpumiem pēc šī datuma, Tiesai nav kompetences izskatīt, taču visi jautājumi un fakti, kas iestājušies pirms šī datuma, bija skatāmi Tiesā. Tiesa uzsvēra, ka Krievijas valdības nepiedalīšanās un apsvērumu nenosūtīšana nav šķērslis tai izskatīt sūdzības, kas iesniegtas pret Krieviju.

³⁹ *Duarte Agostinho un citi pret Portugāli un 32 citām valstīm* (iesniegums Nr.39371/20), Tiesas Lielās palātas 2024.gada 9.aprīļa lēmums, pasludināts 2024.gada 9.aprīlī.

⁴⁰ Portugāle, Apvienotā Karaliste, Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehija, Dānija, Francija, Grieķija, Horvātija, Igaunija, Itālija, Īrija, Kipra, Krievija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Turcija, Ukraina, Ungārija, Vācija, Zviedrija.

Turpinājumā Tiesa noraidīja iesniedzēju sūdzības pret visām valstīm-atbildētājām, izņemot Portugāli, jo iesniedzēji nebija to jurisdikcijā. Proti, Tiesa atgādināja, ka Konvencijas 1.pants noteic valstu pienākumu nodrošināt ikvienam, kas atrodas to jurisdikcijā, Konvencijā garantētās tiesības. Tas nozīmē, ka atbilstoši Tiesas labi iedibinātai judikatūrai, jautājums par valsts jurisdikciju ir noskaidrojams pirms vērtējuma par to, vai valsts ir izpildījusi savus Konvencijā noteiktos pienākumus. Izskatāmajā lietā nebija šaubu, ka iesniedzēji nebija Latvijas un citu valstu, izņemot Portugāli, teritorijā. Tāpēc nebija strīda, ka šīs valstis neīsteno teritoriālo jurisdikciju. Tāpat, līdzīgi kā citas valstis-atbildētājas, nebija šaubu, ka Latvija neīsteno kontroli pār teritoriju, kurā atrodas iesniedzēji, proti, Portugāli vai pār pašiem iesniedzējiem, kuri dzīvoja Portugālē un kuru sūdzības bija saistītas ar notikumiem Portugālē. Turklāt nebija pamata secināt, ka Latvijai varētu rasties jurisdikcija saistībā ar iesniedzēju sūdzībām par iespējamu viņu tiesību uz dzīvību pārkāpumu, jo iesniedzēju sūdzības bija atšķirīgas no sūdzībām lietās, kurās Tiesa šādi ir nodibinājusi valstu jurisdikciju un kas ierasti skar pienākumu izmeklēt nāves apstākļus. Līdz ar to Tiesai bija jānoskaidro, vai nav kādas īpašas saiknes starp iesniedzējiem un valstīm-atbildētājām, kas ļautu tai secināt, ka iesniedzēji būtu bijuši to ekstrateritoriālajā jurisdikcijā. Pievēršoties šim pēdējam jautājumam, Tiesa uzsvēra, ka tā savā judikatūrā ir konsekventi noraidījusi ideju, ka lēmuma pieņemšana vienas valsts teritorijā, kas rada ietekmi uz personu citas valsts teritorijā, Konvencijas 1.panta izpratnē varētu veidot jurisdikcijas saikni ar pirmo valsti. Līdz ar to, ņemot vērā tās secinājumu, ka pašreizējā judikatūra neļauj nodibināt valstu-atbildētāju ekstrateritoriālo jurisdikciju, Tiesai bija jānoskaidro, vai klimata pārmaiņu kontekstā būtu nepieciešams attīstīt šo judikatūru. Tiesa piekrita, ka valstis regulē to teritorijā īstenotās publiskās un privātās darbības, kuru rezultātā tiek radītas siltumnīcefekta gāzes, un valstīm ir noteikti no Konvencijas izrietoši pienākumi klimata pārmaiņu kontekstā. Tāpat Tiesa piekrita, ka valstīm, ņemot vērā klimata pārmaiņu globālo ietekmi, ir dalīta atbildība par to radīto seku novēršanu, un klimata pārmaiņas ir eksistenciāla problēma visai cilvēcei. Tomēr Tiesa uzsvēra, ka šie apsvērumi nav pietiekami, lai paplašinātu tās interpretāciju attiecībā uz pamatprincipiem valsts jurisdikcijas nodibināšanai vai izveidotu jaunu ekstrateritoriālas jurisdikcijas pamatu.

Šajā saistībā Tiesa noraidīja iesniedzēju argumentu, ka jurisdikciju varētu nodibināt, balstoties uz to, kādi ir valstu pozitīvie pienākumi un kāda ir klimata pārmaiņu būtiskā ietekme uz personu tiesībām. Tiesa atgādināja, ka tas, kādas tiesības, iespējams, skartas, neietekmē jautājumu par valsts jurisdikciju, jo jurisdikcijas nodibināšana ir priekšnoteikums valsts rīcības vērtēšanai. Turklāt iesniedzējiem nebija nekādas saiknes ar tām valstīm-atbildētājām, kas nebija Portugāle. Tāpat Tiesa noraidīja iesniedzēju argumentu, ka valstu jurisdikcija būtu nodibināma, lai veicinātu videi draudzīgas nacionālo tiesu prakses attīstību, jo šāds piedāvājums radikāli atkāptos no Konvencijas sistēmas pamatprincipiem – teritoriālās jurisdikcijas un subsidiaritātes. Visbeidzot Tiesa noraidīja arī iesniedzēju argumentu, ka valstu it kā īstenotā “kontrolē pār iesniedzēju Konvencijas interesēm” varētu nodibināt šo valstu ekstrateritoriālo jurisdikciju pār iesniedzējiem. Tiesa uzsvēra, ka Konvencijas 1.pants, lai nodibinātu valsts ekstrateritoriālo jurisdikciju, pieprasa, lai valsts īstenotu efektīvu kontroli pār pašu personu, nevis tās interesēm. Tāpēc šāda Konvencijas 1.panta paplašināšana, paredzot, ka teju jebkura persona, lai kur tā atrastos, varētu vērsties pret jebkuru no Konvencijas dalībvalstīm saistībā ar iespējamu tiesību pārkāpumu, kas radies klimata pārmaiņu rezultātā, varētu radīt neskaidrību par Konvencijas tvērumu. Tā Konvencija varētu pārvērsties par globālu klimata pārmaiņu līgumu. Turklāt, Tiesa uzskatīja, ka šo neskaidrību nemazinātu arī piedāvājums attiecināt šādu jurisdikcijas nodibināšanu tikai uz Konvencijas tiesisko telpu, jo īpaši ņemot vērā klimata pārmaiņu dabu, tās cēloņus un ietekmi. Lai arī Tiesa atzina, ka gan nacionālā

līmenī, gan starptautiski nepārtraukti attīstās izpratne par valstu pienākumiem klimata pārmaiņu jomā, tā secināja, ka nav pamata paplašināt Konvencijas 1.pantā ietverto valstu ekstrateritoriālās jurisdikcijas nodibināšanas testu tādā veidā, kādu piedāvāja iesniedzēji. Minēto apsvērumu dēļ Tiesa iesniedzēju sūdzības atbilstoši Konvencijas 35.panta 3. un 4.punktam noraidīja.

Visbeidzot, ņemot vērā, ka Tiesa secināja, ka iesniedzēji bija Portugāles teritoriālajā jurisdikcijā, tā vērtēja, vai iesniedzēji bija izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus pirms vēšanās Tiesā ar sūdzībām pret Portugāli. Ņemot vērā lietas apstākļus un jo īpaši faktu, ka iesniedzēji vispār ar nekādām sūdzībām par šīs lietas pamatā esošajiem jautājumiem nebija vērsušies Portugāles tiesās, Tiesa secināja, ka iesniedzēji nebija izsmēluši nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, tāpēc viņu sūdzības noraidīja. Noslēgumā Tiesa uzsvēra, ka iesniedzēju arguments, ka klimata pārmaiņu kontekstā Tiesai būtu jāizvērtē personu sūdzības pirms to dara valstu nacionālās tiesas, ir tiešā pretrunā subsidiaritātes principam, kas noteic, ka Tiesa nav pirmās instances tiesa.

17. Lietā *Ivanovs pret Latviju*⁴¹ savā 2014.gada 7.marta sūdzībā Tiesai iesniedzējs apgalvoja, ka kriminālprocesā par viņa sievas slepkavību tika pārkāptas viņa Konvencijas 6.pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu. Proti, iesniedzējs apgalvoja, ka ir pārkāptas viņa tiesības klusēt un neliecināt pret sevi, jo nacionālās tiesas kriminālprocesā ņēma vērā pierādījumus, ko izmeklēšanas iestādes bija ieguvušas operatīvo darbību rezultātā un kurus tiesa, iztiesājot krimināllietu, vēlāk atzina par nepieļaujamiem.

Visupirms Tiesa atgādināja tās judikatūrā nostiprinātos vispārējos principus, uzsverot, ka Konvencijas 6.pants nodrošina tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu, bet nenoteic kādus konkrētus noteikumus attiecībā uz pierādījumu pieļaujamību, jo šie jautājumi ietilpst nacionālo tiesību tvērumā. Tāpēc Tiesa atgādināja, ka tās uzdevums nav vērtēt, vai noteiktus pierādījumus, ja tie iegūti prettiesiski, var uzskatīt par pieļaujamiem, kā arī to, vai persona ir vainīga. Tā vietā Tiesai ir jānoskaidro, vai process kopumā, tostarp pierādījumu iegūšanas veids, bija taisnīgs. Šajā saistībā Tiesa norādīja, ka tā ierasti pārbauda, vai ievērotas personas tiesības uz aizstāvību un personai bija iespēja apstrīdēt pierādījumu patiesumu un iebilst pret to izmantošanu kriminālprocesā. Turklāt Tiesa atgādināja, ka tā savā vērtējumā piešķir nozīmi arī pierādījumu kvalitātei un tam, vai konkrētie pierādījumi bija izšķiroši kriminālprocesa iznākumam. Tāpat Tiesa paskaidroja, ka tiesības neliecināt pret sevi neaizsargā personas pret tādu izteikumu izdarīšanu, ar kuriem personas inkriminē pašas sevi, bet gan pret pierādījumu iegūšanu piespiedu kārtā vai izdarot pret personu spiedienu. Tieši šim piespiedu elementam atbilstoši Tiesas judikatūrai ir noteicoša loma.

Pievēršoties lietas faktiskajiem apstākļiem, Tiesa atzīmēja, ka Rīgas apgabaltiesa savā spriedumā tiešām balstījās uz iesniedzēja sarunas ar operatīvo darbinieku ierakstiem, kas, izņemot pirmo sarunu, tika iegūti slepenu operatīvo darbību rezultātā. Tāpat Tiesa ņēma vērā, ka, lai gan vēlāk apelācijas instances tiesa izslēdza pirmās sarunas starp iesniedzēju un operatīvo darbinieku ierakstu no pierādījumu saraksta kā nepieļaujamu un norādīja, ka turpmākas operatīvās darbības nebija pamatotas, apelācijas instances tiesa atzina arī to, ka iesniedzēja teiktais operatīvo eksperimentu laikā norādīja uz viņa vainu. Ņemot vērā minēto, Tiesa atzina, ka iesniedzēja apgalvojums, ka nacionālās tiesas savos spriedumos izmantoja pierādījumus, kurus izmeklēšanas iestādes ieguva slepenu operatīvo darbību rezultātā un kurus vēlāk atzina par nepieļaujamiem pierādījumiem, pirmšķietami ir

⁴¹ *Ivanovs pret Latviju* (iesniegums Nr.20786/14), Tiesas 2024.gada 3.oktobra lēmums, pasludināts 2024.gada 24.oktobrī.

pamatots. Vienlaikus Tiesa uzsvēra, ka neatkarīgi no tā, vai šie pierādījumi pamatoja nacionālo tiesu secinājumu, ka iesniedzējs bija vainīgs, tiem gan Rīgas apgabaltiesas, gan Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas vērtējumā bija tikai sekundāra loma. Tiesa vērsa uzmanību, ka nacionālo tiesu secinājums par iesniedzēja vainu balstījās uz vairākiem citiem pierādījumiem, proti, daudzu liecinieku detalizētiem izteikumiem un liecībām, un iesniedzējam, kuram kriminālprocesā bija aizstāvis, visā tiesas procesa laikā bija tiesības apstrīdēt ikviena pierādījuma, tostarp liecinieku liecību, autentiskumu un izmantošanu lietas izskatīšanā. Turklāt Tiesa ņēma vērā, ka iesniedzēja pirmā saruna ar operatīvo darbinieku, kuru iesniedzējs zināja jau iepriekš, notika pēc iesniedzēja paša iniciatīvas un, pat ja turpmākās sarunas notika operatīvo darbību kontekstā, nekas neliecināja, ka uz iesniedzēju būtu izdarīts spiediens šī ieraksta iegūšanai.

Ņemot vērā minēto, Tiesa secināja, ka konkrētajā lietā operatīvo darbību rezultātā iegūtie pierādījumi neietekmēja procesa taisnīgumu kopumā un šī lieta neatklāja acīmredzamus trūkumus nacionālo tiesu pieejā iesniedzēja Konvencijā garantēto tiesību nodrošināšanai. Šī iemesla dēļ Tiesa noraidīja iesniedzēja sūdzību par Konvencijas 6.panta 1.punkta iespējamu pārkāpumu kā acīmredzami nepamatotu.

18. Lietā *Siņicins pret Latviju*⁴² iesniedzējs Tiesā sūdzējās par kriminālprocesa, kurā viņš bija apsūdzēts par zādzību izdarīšanu, ilgumu, kas kopumā sasniedza aptuveni 29 gadus. Tāpat iesniedzējs apgalvoja, ka viņam nebija pieejami efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi, lai nacionālā līmenī atrisinātu viņa iespējamo tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.

Savā lēmumā Tiesa atgādināja Konvencijas 35.panta 1.punktā noteikto pamatprincipu, ka sūdzības pirms to iesniegšanas Tiesā ir jāizvirza nacionālā līmenī. Tāpat Tiesa norādīja, ka Konvencijas dalībvalstīm ir zināma rīcības brīvība attiecībā uz to, kādus tiesību aizsardzības līdzekļus paredzēt. Vienlaikus Tiesa uzsvēra, ka tiesību aizsardzības līdzekļi, kas ir pieejams ieilguša procesa gadījumā, var atzīt par efektīvu, ja tas var novērst iespējamo personas tiesību pārkāpumu vai nodrošina atbilstošu atlīdzinājumu gadījumā, ja personas tiesības jau ir pārkāptas. Proti, tiesību aizsardzības līdzeklis ir efektīvs, ja to var izmantot, lai paātrinātu lietas izskatīšanu vai arī saņemt atbilstošu atlīdzinājumu par jau nesamērīgi ieilgušu procesu. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka ierasti tas, vai persona ir izsmēlusi nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, tiek vērtēts, ņemot vērā situāciju, kas pastāvēja brīdī, kad persona savu sūdzību iesniedza Tiesā. Tomēr, atsaucoties uz savu judikatūru, Tiesa norādīja, ka no šī principa ir iespējami izņēmumi, ievērojot katras konkrētas lietas īpašos apstākļus.

Pārejot no Tiesas judikatūrā izdarītajiem vispārīgajiem secinājumiem par efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem uz iesniedzēja sūdzību pieņemamību izskatāmajā lietā, Tiesa piekrita valdības pozīcijai, ka iesniedzējam bija pieejami efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi saistībā ar viņa sūdzību par kriminālprocesa ilgumu, kurus iesniedzējs pirms vērsšanās ar sūdzību Tiesā nebija izsmēlis. Tiesa īpaši pievērsās valdības argumentam, ka pēc tam, kad spēkā bija stājies tiesas spriedums, ar kuru iesniedzēju attaisnoja visās pret viņu celtajās apsūdzībās, viņš par ieilgušu kriminālprocesu varēja prasīt iespējama kaitējuma atlīdzināšanu, pamatojoties uz Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumu (Kaitējuma atlīdzināšanas likums). Vērtējot šo valdības argumentu, Tiesa secināja, ka valdības iesniegtie tiesu prakses piemēri liecina, ka Kaitējuma atlīdzināšanas likuma 4.pantā paredzētais kompensējošais tiesību aizsardzības līdzeklis pieļauj attaisnotu personu prasības saistībā ar pārmērīgu

⁴² *Siņicins pret Latviju* (iesniegums Nr.48987/16), Tiesas 2024.gada 3.oktobra lēmums, pasludināts 2024.gada 24.oktobrī.

kriminālprocesa ilgumu un šādas personu prasības var tikt apmierinātas. Tāpat Tiesa īpašu uzmanību veltīja Administratīvās apgabaltiesas spriedumam lietā Nr.A42022119,⁴³ kurā Administratīvā apgabaltiesa, atsaucoties uz Tiesas judikatūru par Konvencijas 6.panta 1.punktu, uzlika pienākumu valstij atlīdzināt pieteicējam minētajā lietā radīto nemantisko kaitējumu saistībā ar viņa tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu. Administratīvās apgabaltiesas secinājumi bija pamatoti ar Kaitējuma atlīdzināšanas likuma 4.pantu. Savā vērtējumā Tiesa ņēma vērā arī to, ka valdības iesniegtie tiesu prakses piemēri ir pieejami publiskā tiešsaistes datubāzē. Ņemot vērā minēto, Tiesa secināja, ka laikā, kad 2023.gada 8.jūnijā Rīgas apgabaltiesa pieņēma galīgo spriedumu iesniedzēja lietā, Latvijā pastāvēja efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis attiecībā uz iesniedzēja sūdzību par pārmērīgu kriminālprocesa ilgumu, kura efektivitāti un pieejamību apstiprināja Administratīvās apgabaltiesas prakse. Taču, ņemot vērā, ka iesniedzējs šo tiesību aizsardzības līdzekli nebija izsmēlis, Tiesa viņa sūdzības noraidīja.

19. Lietā *Klopcovs un citi pret Latviju*⁴⁴ savās 2018.gada 3.septembra, 2020.gada 14.aprīļa un 2020.gada 13.jūnija sūdzībās tiesai iesniedzēji, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1.punktu, sūdzējās par administratīvā procesa ilgumu. Pirmajam iesniedzējam administratīvais process ilga piecus gadus un trīs mēnešus, otrajam iesniedzējam septiņus gadus, deviņus mēnešus un 29 dienas, savukārt trešajam – sešus gadus, trīs mēnešus un 28 dienas.

Tiesa, piekrītot valdības iebildumam, secināja, ka iesniedzēji nebija izsmēlušī nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Proti, Tiesa atgādināja Konvencijas 35.panta 1.punkta pamatprincipu, ka sūdzības pirms to iesniegšanas Tiesā ir jāizvirza arī nacionālā līmenī. Tiesa atsaucās uz lietā *Guravska pret Latviju*⁴⁵ secināto, ka Latvijā iespēja, pamatojoties uz Satversmes 92.pantu, vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar kompensācijas prasību par ieilgušu tiesvedību civillietā ir efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis. Balstoties uz valdības iesniegtajiem tiesu prakses piemēriem, Tiesa atzina, ka šis tiesību aizsardzības līdzeklis ir efektīvs arī sūdzībām par administratīvā procesa ilgumu. Tiesa piekrita valdībai, ka, lai gan tās iesniegtajos tiesu prakses piemēros tiesas nebija lēmušas par labu prasītājiem, šie tiesu prakses piemēri apstiprināja, ka kompensācijas prasība, pamatojoties uz Satversmes 92.pantu, ir efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis sūdzībām par administratīvā procesa ilgumu, jo tajos skaidri parādīts, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas ir pieņēmušas un izskatījušas personu prasības piešķirt kompensāciju par ieilgušu administratīvo procesu. Turklāt Tiesa piekrita valdības argumentam, ka process, kādā šādas prasības iesniedz, un nacionālo tiesu metodoloģija neatkarīgi no tā, vai personas prasība saistīta ar tiesvedības ilgumu civillietā vai administratīvajā lietā, bija identiska un atbilst Tiesas praksē iedibinātajai metodoloģijai, vērtējot procesa ilgumu. Savukārt, pievēršoties viena iesniedzēja iebildumam, ka šo tiesību aizsardzības līdzekli nevar uzskatīt par efektīvu, Tiesa atgādināja, ka tiesību aizsardzības līdzeklis ir efektīvs, ja tas spēj novērst personas tiesību aizskārumu un nodrošina saprātīgas izredzes uz labvēlīgu iznākumu. Tiesa uzsvēra, ka personas šaubas par to, vai ar konkrētu tiesību aizsardzības līdzekli var panākt sev labvēlīgu rezultātu, ja vien tas nav acīmredzami neefektīvs, nevar uzskatīt par pamatotu iemeslu, kāpēc persona šo tiesību aizsardzības līdzekli nav izsmēlusi.

Ņemot vērā minēto, Tiesa atzina, ka valdība bija pierādījusi, ka laikā, kad tika pieņemti galīgie nolēmumi iesniedzēju lietās, Latvijā jau pastāvēja efektīvs tiesību aizsardzības

⁴³ Administratīvās apgabaltiesas 2020.gada 30.jūnija spriedumam lietā Nr. A42022119.

⁴⁴ *Klopcovs un citi pret Latviju* (iesniegumi Nr.42516/18, 18623/20, 31088/20), Tiesas 2024.gada 17.oktobra lēmums, pasludināts 2024.gada 14.novembrī.

⁴⁵ *Guravska pret Latviju* (iesniegums Nr.41553/18), Tiesas 2020.gada 7.jūlija lēmums.

līdzeklis attiecībā uz viņu sūdzībām par administratīvā procesa ilgumu. Līdz ar to, ievērojot, ka iesniedzēji šo tiesību aizsardzības līdzekli nebija izsmēlušī, Tiesa atbilstoši Konvencijas 35.panta 1. un 4. punktam iesniedzēju sūdzības noraidīja.

III. ANO CILVĒKTIESĪBU KOMITEJAS PRAKSE

20. Lietā **V.K. pret Latviju**⁴⁶ iesniedzējs savā 2018.gada 19.jūlija sūdzībā Komitejai savā un sava dēla vārdā apgalvoja, ka viņu tiesību pārkāpumu radījis Latvijas iestāžu un tiesu atteikums viņa dēla dzimšanas reģistrā un dzimšanas apliecībā papildus dēla vārdam latviešu valodā norādīt arī dēla vārda krievu valodas formu latīņalfabētiskajā transliterācijā. Iesniedzējs uzskatīja, ka tādējādi ir pārkāptas viņa un viņa dēla Pakta 17.pantā (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), 26.pantā (diskriminācijas aizliegums) un 27.pantā (mazākumtautībām piederošo personu tiesības) garantētās tiesības.

Atbilstoši Komitejas reglamenta 97.punktam pirms pievēršanās iesniedzēja sūdzību būtībai Komiteja izvērtēja to pieņemamību. Iesākumā Komiteja secināja, ka iesniedzēja identisku sūdzību neizskata citā starptautiskā sūdzību izskatīšanas mehānismā. Pēc tam Komiteja norādīja, ka iestāžu un tiesu atteikums iesniedzēja dēla dzimšanas reģistrā un dzimšanas apliecībā papildus viņa vārdam latviešu valodā norādīt dēla vārda latīņalfabētisko transliterāciju tieši ietekmēja iesniedzēja un viņa dēla Pakta garantētās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, tādēļ noraidot valdības argumentu, ka iesniedzēju un viņa dēlu nevar uzskatīt par iespējamu Pakta garantēto tiesību pārkāpumu upuriem. Tāpat Komiteja nepiekrīta valdībai, ka iesniedzējs nebija izsmēlis viņam pieejamos nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Komiteja atzīmēja, ka savos apsvērumos valdība argumentēja, ka iesniedzēja konstitucionālās sūdzības neatbilda Satversmes tiesas likumā noteiktajām prasībām lietas ierosināšanai, tāpēc nevarēja uzskatīt, ka viņš šo tiesību aizsardzības līdzekli būtu izsmēlis atbilstoši nacionālo tiesību prasībām. Savukārt Komiteja uzskatīja, ka savās konstitucionālajās sūdzībās iesniedzējs bija izvirzījis apsvērumus par iespējamiem tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību un diskriminācijas aizlieguma principa pārkāpumiem saistībā ar Latvijas iestāžu un tiesu atteikumu iesniedzēja dēla dzimšanas reģistrā un dzimšanas apliecībā iekļaut arī dēla vārda latīņalfabētisko transliterāciju. Komiteja šo iesniedzēja argumentāciju uzskatīja par pietiekamu, lai secinātu, ka viņš bija izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus pirms vēršanās ar sūdzībām Komitejā, un, Komitejas ieskatā, Satversmes tiesas lēmumi atteikties ierosināt tiesvedību šo secinājumu nemainīja.

Turpinājumā Komiteja pievērsās valdības argumentam, ka iesniedzēja sūdzības būtu noraidāmas kā acīmredzami nepamatotas. Pievēršoties iesniedzēja atsaucei uz Komitejas 2010.gada viedokli lietā *Raihman pret Latviju*,⁴⁷ Komiteja skaidroja, ka faktiskie apstākļi abās lietās būtiski atšķiras. Proti, lietā *Raihman pret Latviju* Komiteja secināja, ka veiktās izmaiņas konkrētā iesniedzēja personvārda atveidei oficiālajos dokumentos latviešu valodā nesamērīgi iejaucās viņa Pakta 17.pantā garantētajās tiesībās. Tomēr minētajā lietā svarīgs apstāklis bija tas, ka iesniedzēja personvārds oficiālajos dokumentos pirms maiņas ļoti ilgu laiku (40 gadus) tika lietots oriģinālformā, bet valsts pēc 40 gadiem to vienpusēji mainīja. Savukārt izskatāmajā lietā jautājums bija par iesniedzēja dēla vārda pirmreizējo ierakstīšanu dzimšanas reģistrā. Turklāt Komiteja atzīmēja, ka valsts iestādes apmierināja iesniedzēja lūgumu viņa dēla dzimšanas apliecībā papildus dēla uzvārdam latviešu valodā norādīt arī viņa uzvārdu latīņalfabētiskajā transliterācijā. Komiteja uzsvēra, ka, lai gan iesniedzējs savā sūdzībā apgalvoja, ka valsts iestāžu un tiesu atteikums norādīt viņa dēla

⁴⁶ V.K. pret Latviju (iesniegums Nr.3595/2019), Komitejas 2024.gada 19.jūlija viedoklis.

⁴⁷ Raihman pret Latviju (iesniegums Nr.1621/2007), Komitejas 2010.gada 28.oktobra viedoklis.

dzimšanas apliecībā arī dēla vārda latīņalfabētiskās transliterācijas formu radīs viņa dēlam neērtības personīgajā dzīvē un grūtības ar identitātes pierādīšanu, iesniedzējs nebija sniedzis konkrētus piemērus un argumentus, kas pamatotu, kā šis atteikums negatīvi ietekmē viņu un viņa dēlu. Šo apsvērumu dēļ Komiteja iesniedzēja sūdzības par Pakta 17.panta un 26.panta iespējamajiem pārkāpumiem noraidīja kā acīmredzami nepamatotas.

Pievēršoties iesniedzēja sūdzībai par Pakta 27.panta iespējamo pārkāpumu, Komiteja atzīmēja valdības argumentu, ka iesniedzēja sūdzības pamatā esošais regulējums neaizliedz mazākumtautību pārstāvjiem lietot savu dzimtu valodu savā kopienā. Tāpat Komiteja uzsvēra, ka iesniedzējs nebija pamatojis, kā atteikums iekļaut viņa dēla dzimšanas apliecībā dēla vārda latīņalfabētiskās transliterācijas formu ietekmē viņu tiesības lietot savu dzimto valodu komunikācijā ar citiem mazākumtautību pārstāvjiem. Šo apsvērumu dēļ Komiteja kā acīmredzami nepamatotu noraidīja arī iesniedzēja sūdzību par Pakta 27.panta iespējamo pārkāpumu.

21. Lietā **A.L. pret Latviju**⁴⁸ iesniedzējs savās 2017.gada 14.augusta sūdzībās apgalvoja, ka lēmums kriminālprocesā viņam piemērot drošības līdzekli – noteiktas nodarbošanās aizliegums –, tādējādi liedzot pildīt pašvaldības domes un brīvostas pārvaldes valdes priekšsēdētāja amatu, esot bijis pretrunā viņa Pakta 25.pantā garantētajām tiesībām uz dalību valsts un pašvaldību darbībā un pieeju valsts pārvaldei. Iesniedzējs piekrita, ka šīs tiesības nav absolūtas, tomēr uzsvēra, ka viņa gadījumā drošības līdzeklis neesot bijis piemērots atbilstoši Kriminālprocesa likuma normām. Iesniedzējs uzskatīja, ka viņam piemērotais drošības līdzeklis nebija ierobežots laikā un tiesas, izvērtējot viņa pieteikumus par drošības līdzekļa atcelšanu, nebija pietiekami pamatojušas nepieciešamību turpināt tā piemērošanu. Tāpat iesniedzējs apgalvoja, ka viņam noteiktas nodarbošanās aizliegumu piemēroja nevis procesa virzītājs, bet Kurzemes apgabaltiesa, izskatot viņa sūdzību par citu drošības līdzekli – mājas arestu. Iesniedzējs puda viedokli, ka viņam piemērotais drošības līdzeklis nebija pamatots, nepieciešams un samērīgs, jo tiesas to nebija pietiekami motivējušas, uz sūdzības Komitejā iesniegšanas brīdi tas bija piemērots jau vairāk nekā 10 gadus, kā arī normatīvais regulējums Latvijā nespēja nodrošināt viņam pietiekamas procesuālās garantijas viņa tiesību aizsardzībai, jo tiesas pārskatīja viņam piemēroto drošības līdzekli tikai pēc viņa paša iesniegumiem, nevis pēc savas iniciatīvas.

Atbilstoši Komitejas reglamenta 97.punktam tā vispirms vērtēja valdības argumentus par to, kāpēc iesniedzēja sūdzības būtu noraidāmas. Komiteja secināja, ka valdība bija izvirzījusi četrus argumentus, aicinot Komiteju noraidīt iesniedzēja sūdzības. Pirmkārt, valdība vērsa Komitejas uzmanību uz to, ka iesniedzējs 10 reizes ar līdzīgām sūdzībām bija vērsies Tiesā, kas tās bija noraidījusi kā nepieņemamas izskatīšanai pēc būtības. Tomēr Komiteja ņēma vērā iesniedzēja apsvērumu, ka viņa sūdzības Tiesā saturiski skāra citus tiesību jautājumus, ka visas 10 viņa sūdzības Tiesa bija noraidījusi un tobrīd tā neizskatīja līdzīgas sūdzības. Līdz ar to Komiteja secināja, ka nevar uzskatīt, ka cits starptautisko strīdu izskatīšanas mehānisms izskatītu identiskas iesniedzēja sūdzības, un valdības argumentu noraidīja. Otrkārt, valdība argumentēja, ka iesniedzēja sūdzības būtu noraidāmas, jo viņš nebija izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, taču Komiteja secināja, ka iesniedzējs bija vairākkārt lūdzis nacionālās tiesas pārskatīt viņam piemēroto drošības līdzekli, kā arī vērsies Satversmes tiesā, kas atteicās izskatīt viņa konstitucionālo sūdzību par normas piemērošanas jautājumiem. Šo iemeslu dēļ Komiteja arī šo valdības argumentu noraidīja. Treškārt, valdība argumentēja, ka iesniedzēja sūdzības būtu noraidāmas, jo, noklusējot būtisku ar lietu saistītu informāciju, viņš savas tiesības nebija izmantojis labā ticībā. Proti, valdība vērsa Komitejas uzmanību uz to, ka iesniedzējs bija

⁴⁸ *A.L. pret Latviju* (iesniegums Nr.3148/2018), Komitejas 2024.gada 19.jūlija viedoklis.

noklusējis informāciju par vairākām viņa saturiski līdzīgām sūdzībām Tiesā. Tomēr Komiteja atsaucās uz tās praksē jau iepriekš secināto, ka Konvencijas 1.protokola 3.pants tā materiāltiesiskajā tvērumā ir šaurāks, kam valdība bija piekritusi, tādēļ nevarēja uzskatīt, ka iesniedzēja sūdzības Tiesā būtu bijušas tieši par to pašu jautājumu, ko izskatīja Komiteja. Lai arī Komiteja uzsvēra, ka situācijā, kad persona noklusē tādu būtisku informāciju kā paralēlas sūdzības Tiesā par tādu pašu jautājumu, tā principā varētu secināt, ka persona nav savas tiesības izmantojusi labā ticībā un noraidīt sūdzības, izskatāmajā lietā tieši šo juridisko atšķirību dēļ Komiteja lēma noraidīt arī šo valdības argumentu.

Noslēgumā Komiteja pievērsās valdības argumentam, ka iesniedzēja sūdzības būtu noraidāmas kā acīmredzami nepamatotas. Komiteja atzīmēja, ka iesniedzējam drošības līdzekli – noteiktas nodarbošanās aizliegums – pirmo reizi piemēroja ar Kurzemes apgabaltiesas 2008.gada 22.februāra lēmumu kā mazāk ierobežojošo līdzekli, ja salīdzina ar viņam iepriekš piemēroto apcietinājumu un mājas arestu. Tāpat Komiteja norādīja, ka prokuratūra un tiesas nepieciešamību turpināt piemērot šo drošības līdzekli pamatoja, atsaucoties uz iesniedzēja iepriekšējo rīcību, kā arī apsvērumu, ka citi mazāk ierobežojoši līdzekļi nesasniegtu kriminālprocesa mērķus. Atbildot uz iesniedzēja apsvērumu, ka drošības līdzeklis viņam esot bijis piemērots pārlietu ilgi un bijis nesamērīgs, Komiteja ņēma vērā valdības paskaidrojumu, ka kriminālprocess, kurā iesniedzējs bija apsūdzētais, bija ļoti sarežģīts, tajā bija daudz pierādījumu, cietušo un liecinieku, kurus nopratināja tiesas sēdēs. Lai arī Komiteja atzīmēja, ka kriminālprocess līdz pirmās instances tiesas sprieduma pasludināšanai ilga aptuveni 14 gadus, Komiteja uzsvēra arī valdības argumentāciju, ka process nebija nepamatoti ieildzis, ka to virzīja ar vislielāko rūpību, ka tiesas noturēja regulāras tiesas sēdes un bieži izskatīja ievērojamu skaitu sūdzību no iesniedzēja un prokuratūras puses, kā arī vairākkārt izskatīja iesniedzēja pieteikumus par drošības līdzekļa maiņu. Turklāt līdztekus Komiteja atzīmēja arī valdības argumentu, ka minēto drošības līdzekli personām var piemērot arī līdz kriminālprocesa pabeigšanai, ja tas ir nepieciešams, nenosakot konkrētu datumu un laiku, kad drošības līdzeklis būtu atceļams. Ņemot vērā, ka šī iesniedzēja sūdzība skāra faktu un pierādījumu vērtējumu, ko bija veikušas nacionālās tiesas, turklāt iesniedzējs nebija sniedzis pietiekamus pierādījumus un apsvērumus, kas ļautu Komitejai kaut pirmšķietami secināt, ka tiesu izvērtējums būtu bijis acīmredzami nepietiekams vai nepamatots, Komiteja iesniedzēja sūdzību par viņam piemērotā drošības līdzekļa nepieciešamību un samērīgumu noraidīja.

Tāpat Komiteja kā acīmredzami nepamatotu noraidīja iesniedzēja sūdzību par procesuālo garantiju trūkumu. Proti, Komiteja piekrita valdībai, ka iesniedzējam bija plašas iespējas lūgt gan prokuratūru, gan tiesas pārvērtēt piemērotā drošības līdzekļa nepieciešamību, ko viņš vairākkārt bija arī izmantojis. Komiteja atzīmēja, ka iesniedzējam piemērotais drošības līdzeklis bija ierobežots tvērumā un izvēlēts kā mazāk ierobežojošais līdzeklis, kas spētu sasniegt kriminālprocesa mērķus. Šo drošības līdzekli nacionālās tiesas vairākkārt bija pārskatījušas, šo jautājumu vērtēja arī Satversmes tiesa, turklāt piemērotais drošības līdzeklis faktiski neliedza iesniedzējam turpināt darboties kā pašvaldības domes deputātam vai brīvostas pārvaldes valdes loceklim. Komiteja uzskatīja, ka valsts institūcijas bija ņēmušas vērā visus apsvērumus, kas bija to rīcībā, tostarp apsūdzību, kas bija saistītas ar iesniedzēja iespējamām darbībām vadošajos amatos valsts pārvaldē, smagumu. Komitejas ieskatā, iesniedzējs nepiekrita nacionālo iestāžu un tiesu vērtējumam, bet nespēja sniegt pietiekamus vai pamatotus apsvērumus, kas norādītu, ka iestādes un tiesas nebūtu nodrošinājušas pietiekamu izvērtējumu iesniedzējam piemērotā drošības līdzekļa pamatotībai, nepieciešamībai un samērīgumam. Proti, Komitejai nebija šaubu, ka iestādes bija rīkojušās pamatoti un samērīgi.

-Teksta beigas-